

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anna-Karin Rilde Bernet

Gränsdragningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och polisiära arbetsmetoder

När tangerar i själva verket en infiltrationsoperation en
husrannsakan eller ett beslag?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Per Ole Träskman

VT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Introduktion	5
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och material	7
1.5 Disposition	7
2 RÄTTSSÄKERHET OCH INTEGRITET	9
2.1 Begreppet rättssäkerhet	9
2.2 Begreppet integritet	11
2.3 Rättighetsskyddet	12
2.3.1 Regeringsformen	12
2.3.2 Europakonventionen	13
2.3.2.1 Allmänt	13
2.3.2.2 Skyddet för hem, privatliv och korrespondens	13
2.3.2.3 Äganderätt	14
3 STRAFFPROCESSUELLA TVÅNGSMEDEL	16
3.1 Allmänt om tvångsmedel	16
3.1.1 Begreppet tvångsmedel	16
3.1.2 Grundförutsättningar	17
3.2 Allmänna principer för tvångsmedel	18
3.2.1 Legalitetsprincipen	18
3.2.2 Ändamålsprincipen	18
3.2.3 Behovsprincipen	19
3.2.4 Proportionalitetsprincipen	19
4 HUSRANNSAKAN	21
4.1 Allmänt	21

4.2	Reell husrannsakan	21
4.3	Personell husrannsakan	23
4.4	Husrannsakan i lokaler för allmänheten eller gemensamma lokaler	24
4.4.1	Lokaler för allmänheten	24
4.4.2	Gemensamma lokaler	25
4.5	Beslut om husrannsakan	26
4.5.1	Rätten	26
4.5.2	Åklagare eller förundersökningsledare	26
4.5.3	Polisman	27
4.6	Verkställighet av husrannsakan	27
4.7	Polismans befogenhet enligt polislagen	28
5	BESLAG	30
5.1	Allmänt	30
5.2	Omfattning av åtgärden	30
5.3	Beslagsförbud	32
5.4	Beslut om beslag	33
5.4.1	Rätten	33
5.4.2	Åklagare eller förundersökningsledare	33
5.4.3	Polisman	34
5.5	Verkställighet av beslut	35
6	INFILTRATIONSOPERATIONER	37
6.1	Allmänt	37
6.2	Begreppet infiltration	37
6.3	Polisens användning av infiltration	38
6.4	Infiltrationsoperationer, utredningens förslag	40
7	GRÄNSDRAGNINGEN MELLAN STRAFFPROCESSUELLA TVÅNGSMEDEL OCH POLISIÄRA ARBETSMETODER	42
7.1	Utgångspunkter	42
7.2	Kan en infiltrationsoperation likställas med tvångsmedel?	42
7.2.1	Tvångsmedel som begrepp	42
7.2.2	Förundersökning	44
7.3	Skiljer sig integritetsintrånget vid användning av tvångsmedel respektive vid infiltration	44
7.4	Vart kan gränsdragningen ske?	45

7.4.1	Infiltration – husrannsakan	45
7.4.2	Infiltration – beslag	47
7.4.3	Beslutskedjan och verkställighet	48
7.5	Påverkas rättssäkerheten beroende på vart gränsdragningen görs?	49
7.6	Vad skulle effekten bli om en infiltrationsoperation kan ses som en husrannsakan eller ett beslag?	50
8	AVSLUTANDE REFLEKTIONER	51
	BILAGA 1	53
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	55
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	59

Summary

The purpose of coercive measures is to help the investigation and trial, or to secure the enforcement of a criminal judgment. Coercive measures should not be used for purposes other than these. When a coercion measure is used, the principle of legality and the three general principles; purpose, needs, and proportionality, have to be taken into account.

A search of the premises is allowed in a house, room or another enclosed storage place and it is only allowed for certain purposes. A confiscation means that there is a restriction on the owner's right to property and can be used for four different purposes. For an object to be seized it is required that a crime has been committed, and that there are reasonable grounds for suspecting that there is a connection between the crime and the seized object.

An infiltration means that a police officer or another civil servant with a fictitious identity and an adopted role infiltrate criminal groups and networks (undercover operations). Infiltration refers to a hidden research method that involves collection of information. In the current situation there is no legislation regarding infiltration but Swedish Government Official Reports 2010:103 [sv. *SOU 2010:103 Särskilda spaningsmetoder*] discuss how such a regulation might look like if it is adopted.

The thesis aims to discuss the distinction between coercive measures – search of the premises and confiscation - and police methods - infiltration. The measures are discussed from a rule of law and integrity perspective. There is no clear definition for either the term rule of law or the term integrity. Traditionally rule of law is defined as predictability legal concerns, that legal certainty in legal matters. A common denominator for the different descriptions of the concept of integrity can be seen as a sphere of different layers enclosing the individual.

When an action such as search of the premises, confiscation or infiltration is undertaken, there is a violation of the integrity. In the Instrument of Government and European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms there is a regulation designed to protect against encroachment, such as a search warrant. Whether or not an infiltration is included under this protection is today not clear.

Since infiltration is not laid down in law, it is difficult to get a picture of how an infiltration practically is done. The lack of legal support has also complicated the comparison between an infiltration and a search of the premises, and therefore also the demarcation between these. This is because there are many concrete regulations about the arrangements when searching the premises but this is not the case when an infiltration is conducted. Consequently, it is found that the boundary becomes ambiguous and unclear.

Sammanfattning

Straffprocessuella tvångsmedel har till ändamål att hjälpa förundersökningen och rättegången, eller att säkerställa verkställighet av dom i brottmål. Tvångsmedel får inte användas för andra syften än dessa. När tvångsmedel används ska alltid legalitetsprincipen samt de tre allmänna principerna, ändamåls-, behovs-, och proportionalitetsprinciperna beaktas.

En husrannsakan kan vara reell eller personell och får företas i hus, rum eller annat slutet förvaringsställe och endast för vissa ändamål. Ett beslag innebär att det sker en inskränkning i rätten till egendom och kan företas för fyra olika ändamål. För att ett föremål ska få tas i beslag krävs att ett brott har begåtts, samt att det skäligen kan antas att det finns ett samband mellan brottet och något av beslagsändamålen.

En infiltrationsoperation innebär att en polisman eller annan tjänsteman under fiktiv identitet och antagen roll, infiltrerar kriminella grupper och nätverk (undercover operations). Infiltration avser en dold undersökningsmetod som innebär en informationsinhämtning. I dagsläget saknas lagstiftning angående infiltration men SOU 2010:103 *Särskilda spaningsmetoder* diskuterar hur en sådan reglering kan komma att se ut.

Uppsatsen syftar till att diskutera gränsdragningen mellan straffprocessuella tvångsmedel – husrannsakan och beslag – och polisära arbetsmetoder – infiltration. Åtgärderna diskuteras utifrån ett rättssäkerhets- och integritetsskyddsperspektiv. Det finns ingen entydig definition varken för begreppet rättssäkerhet eller integritet. Traditionellt definieras dock rättssäkerhet som *förutsebarhet i rättsliga angelägenheter*. En gemensam nämnare för de olika beskrivningarna av begreppet integritet kan vara att det uppfattas som en sfär, vilken i olika skikt omsluter den enskilde.

När en åtgärd såsom husrannsakan, beslag eller infiltrationsoperation företas sker ett integritetsintrång. I regeringsformen och europakonventionen finns bestämmelser som avser att skydda mot intrång som exempelvis en husrannsakan. Det är ännu inte klarlagt om en infiltration ingår under detta skydd.

Eftersom infiltration inte är lagstadgad är det svårt att få en bild av hur en infiltrationsoperation praktiskt går till. Avsaknaden av lagstöd har också försvårat jämförelsen mellan infiltration och husrannsakan samt beslag och således även gränsdragningen eftersom det finns många konkreta bestämmelser angående husrannsakan och beslag medan så inte är fallet för en infiltration. Följaktligen kan det konstateras att gränsdragningen i det stora hela blir oklar och otydlig.

Förord

En epok är över, men en ny tar sin början. Efter nio terminer ser jag fram emot att ge mig ut i arbetslivet och få använda all min kunskap. Studietiden i Lund har varit rolig och lärorik och gett mig vänner för livet. För det kan jag bara säga – tack!

Sista arbetet på juristprogrammet börjar nu lida mot sitt slut. Jag vill tacka min familj och mina vänner som otaliga gånger bidragit med sitt stöd och sin hjälp. Jag vill samtidigt rikta ett särskilt stort tack till Anna Alnervik för hennes värdefulla synpunkter och ovärderliga korrekturläsning. Ett stort tack vill jag också rikta till min handledare Per Ole Träskman för värdefull vägledning under arbetets gång.

Lund den 25 maj 2013

Anna-Karin Rilde Bernet

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
IWG	International Working Group on Police Undercover Activities
JO	Justitieombudsmannen
JT	Juridisk Tidskrift
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TF	Tryckfrihetsförordningen (1949:105)

1 Inledning

1.1 Introduktion

Till polisens uppgifter hör att förbygga brott och bedriva spaning och utredning i fråga om brott. En polisiär arbetsmetod som aktualiseras är så kallade infiltrationsoperationer. En infiltrationsoperation innebär att en polisman eller annan tjänsteman under fiktiv identitet och antagen roll infiltrerar kriminella grupper och nätverk (undercover operations). Den här arbetsmetoden har under senare år fått ökad betydelse, framförallt i gränsöverskridande och organiserad brottslighet.¹

I dagsläget saknas det bestämmelser för hur en infiltrationsoperation ska gå till, men i utredningen SOU 2010:103 *Särskilda spaningsmetoder* diskuteras hur en sådan reglering kan komma att se ut. Enligt utredningen bör ett ökat lagstöd förekomma för sådana spaningsmetoder som innebär inskränkningar av de skyddade rättigheterna.² I regeringsformen återfinns rättighetsskyddet för alla medborgare där de är skyddade mot intrång från det allmänna. Det här skyddet kan inskränkas under vissa förutsättningar såsom vid husrannsakan och beslag.³

Under en infiltrationsoperation kan en polisman som uppträder under en fiktiv identitet eller antagen roll, bli inbjuden till en bostad eller få tillgång till ett föremål. Inbjudan eller tillgången till föremålet hade dock aldrig lämnats om polismannens riktiga identitet hade varit känd. Det här innebär att en sådan infiltration kan ge upphov till effekter som står väldigt nära effekterna av straffprocessuella tvångsmedel.⁴

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsen syftar till att diskutera och analysera gränsdragningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och polisära arbetsmetoder. Gränsdragningen avser infiltrationsoperationer som kan aktualisera situationer som liknar husrannsakan och beslag. Syftet med uppsatsen är således att diskutera när en infiltrationsoperation – där en polisman blir inbjuden till en bostad eller får tillgång till ett föremål – övergår till en åtgärd som i polisens vanliga verksamhet hade krävt ett beslut om användande av tvångsmedel det vill säga husrannsakan eller beslag. I ett bredare perspektiv avser uppsatsen att diskutera vad effekten skulle bli om en infiltrationsoperation kan ses som en husrannsakan eller ett beslag samt lagförslagets inverkan på uppsatsens slutsatser. För att uppnå uppsatsen syfte är följande frågeställningar centrala:

---

¹ SOU 2010:103, s. 83 ff.

² SOU 2010:103, s. 84 och s. 214.

³ SOU 2010:103, s. 205.

⁴ SOU 2010:103, s. 205.

- Eftersom ett tvångsmedel innefattar ett tvångsmoment och användandet av åtgärden kräver vissa grundförutsättningar är en relevant fråga om en infiltrationsoperation kan innefatta bland annat ett sådant tvångsmoment att det kan likställas med ett tvångsmedel?
- En infiltrationsoperation innehåller många olika moment och situationer. Tangerar en infiltrationsoperation, en husrannsakan eller ett beslag vid något tillfälle och vart kan i så fall en gränsdragning ske? Påverkas rättssäkerheten beroende på vart gränsen dras?
- De grundläggande fri- och rättigheterna som avser skyddet mot ett integritetsintrång kan inskränkas genom lag. I och med användning av ett tvångsmedel sker ett sådant intrång. Skiljer sig det här intrånget gentemot integritetsintrånget som sker vid en infiltration?

1.3 Avgränsningar

De ämnesområden som behandlas i uppsatsen är så omfattande att de var för sig kunnat generera ett eget examensarbete. Syftet är således inte att göra en uttömmande redogörelse för de straffprocessuella tvångsmedlen – husrannsakan och beslag – exempelvis kommer inte uppsatsen, på ett mer djupgående plan, ta upp de olika misstankegraderna vid användning av tvångsmedel. Uppsatsen kommer endast beröra bestämmelser om husrannsakan och beslag i de delar som är relevanta för uppsatsens analys om gränsdragningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och polisiära arbetsmetoder. Det är inte heller uppsatsens syfte att göra en uttömmande redogörelse för infiltrationsoperationer och framförallt inte att diskutera frågan om infiltrationsoperationens bestående eller inte, samt om det är rätt av staten att vilseleda sina medborgare. Dessa diskussioner är mycket intressanta, men kräver en egen uppsats.

En infiltrationsoperation kan företas av polisen, tullen eller säkerhetspolisen. Själva infiltrationen kan sedan genomföras av en myndighetsperson, exempelvis polisman, eller av en privatperson som anlitas av myndigheten. Uppsatsen kommer endast diskutera polisens användning av infiltrationsoperationer där polisen själv infiltrerar kriminell verksamhet. Det innebär att problematiken med privatpersoner som anlitas som informatörer av en brottsförebyggande myndighet samt användning av desinformation lämnas utanför uppsatsen. Slutligen kommer infiltrationsoperationer utifrån så kallade ”cold cases” där operationen kan strida mot artikel 6 i Europakonventionen – rättvis rättegång – inte att behandlas.

Jämförelser med internationella förhållanden kommer lämnas utanför uppsatsen. Eftersom europakonventionen är inkorporerad i svensk rätt kommer relevanta artiklar till viss del att belysas i nästkommande kapitel. Uppsatsen kommer inte heller ha en jämförande komparativ del.

1.4 Metod och material

Metoden som har använts för genomförande av uppsatsen är traditionell rättsvetenskaplig metod, vilket framför allt eftersträvar att fastställa gällande rätt genom studier av olika rättskällor. I uppsatsens genomförande har alltså de traditionella rättskällorna lagtext, förarbeten, praxis och doktrin använts.⁵ Utgångspunkt i arbetet har tagits i utredningen ”Särskilda spaningsmetoder” (SOU 2010:103) som genererat uppsatsens frågeställningar.

Straffprocessuella tvångsmedel – husrannsakan och beslag – har länge varit reglerat i lag. För uppsatsens framställning har således den primära källan varit lagtext, förarbeten samt JO-avgöranden. Gunnel Lindbergs bok ”Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?” har också varit till stor hjälp för framställningen. Gunnel Lindbergs bok och övrig doktrin som använts i framställning motiveras med författarnas auktoritet och det faktum att bland annat förarbeten hänvisar till litteraturen.

I kapitlet *rättssäkerhet och integritet* diskuteras begreppen rättssäkerhet och integritet och uppsatsen utgår från olika röster inom den rättsvetenskapliga diskussionen. Syftet är att belysa olika synvinklar på vardera begrepp. I de delar där arbetet behandlar europakonventionen har främst ”Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis” av Hans Danelius nyttjats. Valet av källa motiveras även här med författarens auktoritet inom konventionsrätt och att både förarbeten och doktrin hänvisar till litteraturen.

Polisens arbetsmetod infiltration är inte reglerad i lag och därigenom saknas det direkta lagregler att tillgå för kapitlet *infiltrationsoperationer*. Emellertid är infiltration omnämnt i flera förarbeten och även i en del doktrin, varpå dessa källor använts vid författandet av kapitlet.

1.5 Disposition

Uppsatsen har fyra olika delar som är indelade i sju kapitel. Efter det inledande kapitlet redogör kapitel två för den första delen i uppsatsen, nämligen *rättssäkerhet och integritet*. I den delen diskuteras dels rättssäkerhet och integritet som begrepp, dels rättighetsskyddet i regeringsformen och europakonventionen.

I nästkommande del redogörs för de *straffprocessuella tvångsmedlen*, husrannsakan och beslag. Först presenteras dock kort tvångsmedel som begrepp och de allmänna principer som beaktas vid användning av tvångsmedel. I de två kapitlen därefter beskrivs regleringen kring *husrannsakan och beslag*.

Den tredje delen omfattar den polisiära arbetsmetod som ska diskuteras i arbetet – *infiltrationsoperationer*. Kapitlet inleds med en redogörelse av begreppet infiltration. Vidare tas polisens användning av infiltration upp och

---

⁵ Lehrberg, s. 167 f. och Sandgren, s. 36 ff.

till sist redogörs för de förslag som framkommer i utredningen ”Särskilda spaningsmetoder”.

I den sista delen *analyseras* gränstragningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och polisiära arbetsmetoder utifrån den redogörelse som uppsatsen i tidigare kapitel presenterat. Denna del syftar till att försöka besvara de frågeställningar som ställts upp i uppsatsen.

2 Rättssäkerhet och integritet

2.1 Begreppet rättssäkerhet

Begreppet rättssäkerhet är omstritt och det går inte att återfinna en definition av begreppet i lagstiftningen. Traditionellt definieras dock rättssäkerhet som *förutsebarhet i rättsliga angelägenheter*.⁶ Nedan belyses några olika synvinklar på rättssäkerhetsbegreppet.

Rättssäkerhet kan delas upp i formell respektive materiell rättssäkerhet. I regeringens proposition om ekonomisk brottslighet anges att den allmänna uppfattningen om rättssäkerhet är att *medborgarna behandlas lika inför lagen samt att lagen är så utformad att det är möjligt att förutse hur lagen kommer att tillämpas*. Den formella rättssäkerheten kan sägas bygga på intresset av förutsägbarhet, medan den materiella rättssäkerheten innefattar de faktiska möjligheterna att i ett enskilt fall nå ett rättvist resultat. Materiell rättssäkerhet kan också förstås genom att *de garantier som finns för att de rättigheter och skyldigheter som lagstiftningen ger medborgarna också motsvaras av den praktiska tillämpningen*. Det kan jämföras med formell rättssäkerhet med vilket förstås *de garantier som finns mot att medborgarna i det enskilda fallet utsätts för rättsverkningar som inte är i överensstämmelse med i förväg utfärdad klar och tydlig men generell lagstiftning*.⁷

Enligt åklagarmyndighetens ordlista definieras rättssäkerhet allmänt: *att ett land har en lagstiftning och ett system i övrigt som innebär att den enskilda medborgaren har ett skydd för godtyckliga ingrepp från samhället självt, t.ex. att man inte åtalas eller döms utan tillräcklig bevisning, att man inte döms utan tydligt lagstöd och att alla medborgare oavsett samhällsställning eller ursprung bedöms på ett likartat sätt*.⁸

Aleksander Peczenik⁹ menar att rättssäkerhetsbegreppet innefattar ett förutsägbarhetskrav. Rättskipning och myndighetsutövning i en demokratisk rättsstat måste vara förutsägbar med stöd av rättsreglerna och är ett av rättsstatens och demokratins grundvärden. För att uppnå hög förutsägbarhet bör rättsreglerna vara exakta och generella, vilket syftar till att lika fall ska behandlas lika. Det ska vidare återspegla idealet om likhet inför lagen och ha en långsam förändringstakt. Förutsägbarhet skyddar den enskilde mot godtycklig maktutövning.¹⁰ Enligt Peczenik räcker det inte att definiera rättssäkerhet som formell, alltså förutsägbar, utan materiell rättssäkerhet måste också beaktas. Materiell rättssäkerhet innebär att rättskipning och

---

⁶ Jareborg, s. 81.

⁷ Prop. 1984/85:32, s. 36

⁸ <http://aklagare2.episerverhotell.net/settings/Ordlista/?word=Rättssäkerhet&pageType=Ord>, hämtad 2013-04-29, kl. 15.29

⁹ Aleksander Peczenik var fram till sin bortgång verksam som professor i allmän rättslära vid Lunds universitet.

¹⁰ Peczenik, s. 51 och s. 89 f.

myndighetsutövning bör baseras på förutsägbarhet och ett hänsynstagande till andra etiska värden. Materiell rättssäkerhet omfattar enligt Peczenik fem delar,

- a) beslut
- b) som innebär rättskipning eller myndighetsutövning är
- c) i hög grad förutsägbara
- d) på grund av rättsnormerna och samtidigt
- e) i hög grad etiskt godtagbara.¹¹

Vidare menar Nils Jareborg¹² att rättssäkerhet är säkerhet mot rättsordningen och säkerhet i rättsordningen. Rättssäkerhet är ett rimligt rättsskydd mot statens legala maktutövning, medan rättsosäkerhet utgör ett hot mot enskildas intressen såsom liv, hälsa, frihet och egendom.¹³ Rättssäkerhet innebär att rättsliga beslut i den legala myndighetsutövningen ska vara förutsägbara. Jareborg talar helst inte om en formell eller materiell rättssäkerhet utan anser att det underlättar om rättssäkerhet används i den så kallade traditionella betydelsen.¹⁴

Josef Zila¹⁵ utgår från att rättssäkerhet såsom samhällsfenomen varit förknippat med en viss typ av politisk regim och som tillkom när den här politiska regimen formades.¹⁶ Zila betraktar rättssäkerheten som ett socialt värde som återspeglas i ett socialpsykologiskt tillstånd i samhället, genom medborgarnas medvetenhet om sin säkerhet gentemot den offentliga makten. Rättssäkerhet är ingen juridisk kategori utan en socialpolitisk och kan, abstrakt sett, jämföras med social rättvisa. Enligt Zila är rättssäkerhet ”människans säkerhet”, det vill säga den enskildes säkerhet i egenskap av objekt för eventuella åtgärder från statsmaktens sida.¹⁷

Åke Frändberg¹⁸ framhäver att rättssäkerheten fokuserar på den enskilda individens rättsskydd gentemot den offentliga makten, vilket innebär att statsmakten således inte kan agera helt obegränsat.¹⁹ För att ett rättssystem ska anses rättssäkert ska det tillhandahålla klara, tydliga och pålitliga svar utav rättslig karaktär. Godtycklighet ska undvikas för att undgå kränkningar av enskilda personer. Godtycke kan uppstå då det finns brist på rättslig reglering (rättsbrist), då regler ignoreras vid tillämpning (rättspervertering) eller då det sker nyckfulla och överraskande ändringar i rätten (rättsmanipulering).²⁰

---

¹¹ Peczenik, s. 91 ff.

¹² Nils Jareborg är professor emeritus i allmän rättslära och straffrätt vid Uppsala universitet.

¹³ Jareborg, s. 81.

¹⁴ Jareborg, s. 88 ff.

¹⁵ Josef Zila är professor i straffrätt vid Örebro universitet.

¹⁶ Zila, *Om rättssäkerhet*, s. 297.

¹⁷ Zila, s. 299 ff.

¹⁸ Åke Frändberg är professor i allmän rättslära vid Uppsala universitet.

¹⁹ Frändberg, *Om rättssäkerhet*, s. 269.

²⁰ Frändberg, s. 274.

2.2 Begreppet integritet

Integritetsbegreppet är svårdefinierbart och precis som för begreppet rättssäkerhet innehåller svensk rätt ingen entydig definition. Nationalencyklopedin beskriver personlig integritet som *rätt att få sin personliga egenart och inre sfär respekterad och att inte utsättas för personligen störande ingrepp*.²¹ Utredningen, *Personlig integritet i arbetslivet* (SOU 2002:18), konstaterade att begreppet personlig integritet inte var lättfångat, men att en klar gemensam nämnare var att begreppet innebär att *alla människor har rätt till en personlig sfär där ett oönskat intrång, såväl fysiskt som psykiskt, kan avvisas*.²²

En annan synvinkel i diskussionen om begreppets innebörd har tagits med utgångspunkt i integritetskränkningar. Strömholm²³ har gjort en förteckning av dessa kränkningar och de kan enligt honom indelas i tre huvudgrupper; intrång i en persons sfär, vare sig i fysisk eller annan mening, insamlande av uppgifter om en persons privata förhållanden samt offentliggörande eller annat utnyttjande av material om en persons privata förhållanden.²⁴

Ett ytterligare sätt att se på integritetsbegreppet är i fem punkter som förespråkas av tvångsmedelskommittén; den rumsliga integriteten (hemfriden), den materiella integriteten (egendomsskyddet), den kroppsliga integriteten (skydd för liv och hälsa), den personliga integriteten i fysisk mening (skyddet för den personliga friheten och rörelsefriheten) samt den personliga integriteten i ideell mening (skyddet för privatlivet och för personligheten inklusive den privata ekonomin).²⁵

En gemensam nämnare för beskrivningarna av begreppet kan vara att integritet uppfattas som en sfär som i olika skikt omsluter den enskilde. De yttre skikten omfattar den enskildes integritet i rent fysisk mening liksom den rumsliga, materiella och kroppsliga integriteten. De inre skikten omfattar kärnområdet i individen och är sammanflätade med dennes personlighet.²⁶

En husrannsakan innebär ett intrång i den rumsliga integriteten och ett beslag i den materiella integriteten, medan polisens arbetsmetoder, det vill säga okonventionella spaningsmetoder, innebär ett intrång i den personliga integriteten i ideell mening.²⁷

---

²¹ SOU 2007:22 Del 1, s. 52 och <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/integritet/212289>, hämtad 2013-04-24, kl. 11.22.

²² SOU 2002:18, s. 53.

²³ Stig Strömholm professor emeritus i civilrätt med internationell privaträtt vid Uppsala universitet.

²⁴ Strömholm, *Integritetsskyddet – Ett försök till internationell lägesbestämning* s. 698 och SOU 2007:22 Del 1, s. 58.

²⁵ SOU 1984:54, s. 42 och Helmius, s. 28.

²⁶ SOU 2007:22 Del 1, s. 65.

²⁷ SOU 1984:54, s. 42 och Helmius, s. 28.

2.3 Rättighetsskyddet

2.3.1 Regeringsformen

Regeringsformen innehåller inte något allmänt integritetsskydd. I 2 kap. RF regleras däremot de grundläggande fri- och rättigheterna. Enligt 2 kap. 6 § RF är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot bland annat husrannsakan och liknande intrång. Med liknande intrång avses främst intrång som har ett annat syfte, till exempel polisens intrång i en bostad vid ett bråk. Utlänning likställs i detta hänseende med svensk medborgare enligt 2 kap. 25 § RF, om inte annat följer av särskild lag. Skyddet kan inskränkas genom lag. Begränsningen får endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Den får inte gå längre än vad som är nödvändigt för det ändamål som föranlett åtgärden och inte så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen, enligt 2 kap. 20 § RF.²⁸

Riksdagen beslutade nyligen om en reformerad grundlag som innefattar ett förstärkt integritetsskydd i 2 kap. 6 § andra stycket RF. Ändringarna trädde i kraft den 1 januari 2011. Bakgrunden till bestämmelsen var att lagstiftningen ansågs bristfällig och att vikten av respekt för individens rätt att ta ställning till det allmännas tillgång till information av den enskildes personliga förhållanden borde betonas på ett tydligare sätt. Sådan information förekommer i stor utsträckning hos brottsbekämpande verksamheter.²⁹ I 2 kap. 6 § andra stycket RF anges att var och en, utöver vad som föreskrivs i första stycket, gentemot det allmänna är skyddad mot sådana betydande intrång i den personliga integriteten som sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.³⁰

Bestämmelsen tar sikte på att skydda information från övervakning eller kartläggning av enskildas personliga förhållanden. Informationen kan omfatta helt olika saker som är knutna till den enskildes person, exempelvis adress, familjeförhållanden, uppgifter om anställning och ekonomi. Skyddet avser åtgärder där den enskilde inte kan få kännedom eller påverka åtgärden genom ett frivilligt godkännande.³¹ Intrånget måste vara *i betydande mån* för att omfattas av grundlagsskyddet. Stor vikt ska läggas vid uppgifternas karaktär. Ju känsligare uppgifterna är, desto mer ingripande måste det allmännas hantering av uppgifterna normalt anses vara. Det här innebär att hantering av ett fåtal uppgifter kan anses vara ett betydande intrång i den personliga integriteten om uppgifterna är av mycket känslig karaktär. Propositionen ger inget konkret exempel på vad för uppgifter som kan anses ha sådan känslig karaktär. Det nämns dock att uppgifter som avser att utreda brott anses mer känsliga än uppgifter som till exempel ska ge en myndighet underlag för att förbättra kvaliteten i handläggningen.³² Vidare kan andra

²⁸ SOU 2010:103, s. 59 f. och Prop. 1997/98:181, s. 16.

²⁹ SOU 2010:103, s. 61 och Prop. 2009/10:80, s. 178.

³⁰ 2 kap. 6 § andra stycket RF.

³¹ Prop. 2009/10:80, s. 177 f.

³² Prop. 2009/10:80, s. 182 f.

omständigheter vägas in i bedömningen, exempelvis ändamålet med behandlingen av uppgifterna och omfattningen av utlämnandet till andra som sker utan omedelbart stöd av offentlighetsprincipen.³³

Kartläggning av enskildas förhållanden kan innebära en åtgärd från det allmänna sida vilken syftar till att ge underlag till myndigheterna för beslutsfattande, exempelvis insamling av uppgifter av visst slag för beslut om till exempel beskattning.³⁴

Vidare innebär övervakning åtgärder där den enskilde kontinuerligt övervakas av det allmänna under viss tid, genom exempelvis hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Övervakning kan också ske genom spaning utan teknisk utrustning som används i den brottsbekämpande verksamheten. Om sådan spaning är ett ingrepp ur integritetsskyddssynpunkt bör bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. En del åtgärder som innebär övervakning kan samtidigt innebära kartläggning – någon klar gränsdragning mellan åtgärderna är inte möjlig att göra.³⁵

2.3.2 Europakonventionen

2.3.2.1 Allmänt

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, europakonventionen, trädde i kraft år 1953 sedan den ratificerats av tio stater inklusive Sverige. Konventionen arbetades fram för att innefatta garantier för individen i fråga om erhållande av mänskliga rättigheter och hade i april år 2012 ratificerats av 47 stater.³⁶ Europakonventionen inkorporerades med svensk rätt år 1995 och i 2 kap. 19 § RF stadgas att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden gentemot europakonventionen.³⁷

2.3.2.2 Skyddet för hem, privatliv och korrespondens

Artikel 8 i Europakonventionen avser skyddet för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Alla människor har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Bestämmelsen medför en förpliktelse för staten att inte ingripa i den skyddade rättigheten och att medverka för positiva åtgärder till skydd för den enskildes privatsfär.³⁸ Staten kan emellertid i vissa fall ingripa i de skyddade rättigheterna utan att ingreppet är konventionsstridigt. För att ett ingrepp ska vara förenligt med konventionen ska tre villkor vara uppfyllda: det ska vara lagligt, det ska tillgodose något av de allmänna eller enskilda intressena och vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Att ingreppet måste vara lagligt innebär att inskränkningen ska ha stöd i inhemsk lag. Lagen måste i sin tur

---

³³ Prop. 2009/10:80, s. 184.

³⁴ Prop. 2009/10:80, s. 180.

³⁵ Prop. 2009/10:80, s. 181.

³⁶ Danelius, s. 17 och s. 21.

³⁷ Danelius, s. 39.

³⁸ Prop. 1997/98:181, s. 17 och Danelius, s. 347.

uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet och ge skydd mot godtycke. Att lagen måste ge skydd mot godtycke innebär att lagen ska vara tillgänglig för allmänheten och utformad med tillräcklig precision så att inskränkningar kan förutses. Ingreppet måste också tillgodose något av de allmänna eller enskilda intressen som nämns i artikel 8.2 Europakonventionen, det vill säga statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggande av oordning eller brott, skydd för hälsa eller moral samt skydd för andra personers fri- och rättigheter. Till sist måste ingreppet vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle vilket innebär att det ska finnas ett angeläget samhällsbehov. Inskränkningen i den grundläggande rättigheten måste stå i proportion till syftet som ska tillgodoses. Vad som anses nödvändigt har varje konventionsstat en viss frihet att bestämma, men Europadomstolen har rätt att pröva om konventionsstaten utnyttjar den friheten på ett rimligt sätt.³⁹

Användning av straffprocessuella tvångsmedel innebär ett ingrepp i den privata sfär som skyddas av artikel 8 Europakonventionen. Sådana åtgärder kan exempelvis vara telefonavlyssning, brevkontroll och husrannsakan. De här åtgärderna kan, som beskrivits ovan, godtas om de uppfyller kraven i artikel 8.2 Europakonventionen.⁴⁰ En husrannsakan som sker i någons bostad är ett ingrepp i dennes rätt till respekt för hem och privatliv. Även husrannsakan i andra lokaler än hemmet kan omfattas av skyddet enligt artikel 8 Europakonventionen. Här kan nämnas till exempel advokatkontor.⁴¹

2.3.2.3 Äganderätt

Att envar har rätt till respekt för sin egendom – med andra ord äganderätt – återfinns i artikel 1 första tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Artikelns stadgar att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmänna intresse och under förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser. Till sist stadgas i andra stycket att bestämmelserna inte ska inskränka en stats rätt att genom lag reglera nyttjande av egendom i överenskommelse med det allmänna intresse eller för att säkerställa betalning av skatter, viten, böter med mera.⁴²

Med egendom omfattas fast och lös egendom av olika slag samt vissa sakrätter av ekonomiskt värde, exempelvis fordringar och immateriella rättigheter. Europadomstolen har anfört att artikelns egendomsskydd omfattar tre regler, den (1) fastslår principen att egendom ska respekteras, (2) uppställer villkoren för att någon ska få berövas sin egendom och (3) behandlar frågan om hur ägarens rätt att utnyttja sin egendom begränsas.⁴³

Beslag kan ses som en åtgärd syftande till att kontrollera användning av egendom. Artikelns stadgar att äganderätten kan inskränkas om

³⁹ SOU 2007:22 Del 1, s. 171 och Danelius, s. 351.

⁴⁰ Danelius, s. 403.

⁴¹ Danelius, s. 347 och s. 412.

⁴² Artikel 1, första tilläggsprotokollet den 20 mars 1952.

⁴³ Danelius, s. 539 och s. 544. Jfr Sporrang och Lönnroth mot Sverige.

egendomsberövandet är lagligt, vilket innebär att det ska finnas stöd i inhemsk lag samt att lagen ska vara tillgänglig, tydlig och ha ett sådant innehåll att den tillfredsställer rimliga rättssäkerhetskrav.⁴⁴ Egendomsberövandet ska också ske i det allmännas intresse som enligt Europadomstolen är vidsträckt till sin innebörd. Bedömning om egendomsberövandet sker i det allmänna intresset ska främst göras av de nationella organen, det vill säga regeringen, domstolen och så vidare. Vid berövandet måste det ske en proportionalitetsbedömning, vilket innebär att egendomsberövandet måste genomföras så att det inte innebär en oskälig börda för den enskilde.⁴⁵

---

⁴⁴ Danelius, s. 558 f och s. 567.

⁴⁵ Danelius, s. 546 ff. Jfr James m.fl. mot Förenade kungariket.

3 Straffprocessuella tvångsmedel

3.1 Allmänt om tvångsmedel

3.1.1 Begreppet tvångsmedel

Tvång kan enligt Gustaf Petré⁴⁶ indelas i två olika grupper. Den första gruppen innefattar när *tvång leder till handling* och kan indelas i fyra led. En yttre faktor (1) påverkar en persons vilje- och känsloliv i viss riktning (2) vilket därigenom leder till att personen bestämmer sig för ett visst beteende (3) och sedan handlar i överensstämmelse med sitt beslut (4). Den andra gruppen innefattar *tvång som förhindrar handling*. Den här gruppen kan indelas i två led. När en yttre faktor är av sådan beskaffenhet att den hindrar personen att handla i vilket fall (1), gör det att personen får en känsla av vanmakt. Personens vilja förändras inte, men denne kan inte omvandla den i handling (2).⁴⁷

Polisrättsutredningen valde i sitt slutbetänkande att definiera tvångsmedel på följande sätt: *begreppet tvångsmedel reserveras för sådana direkta ingripanden mot person eller egendom som företas i myndighetsutövning och som utgör någon form av intrång i en persons rättssfär*. En förutsättning för att åtgärden ska betraktas som ett tvångsmedel bör vara att den enskilde skyddas mot åtgärden enligt regeringsformen eller utgör intrång i de mänskliga fri- och rättigheterna som bland annat anges i europakonventionen. Utredningen påpekar fortsättningsvis att informationsinsamling inte bör betraktas som tvångsmedel, eftersom det inte medför några synbara eller kännbara verkningar.⁴⁸

Torleif Bylund⁴⁹ tar upp tre faktorer som kännetecknar de straffprocessuella tvångsmedlen. För det första ska det vara andra åtgärder än straff eller sanktioner, det vill säga åtgärder som tillsammans med straff och sanktioner säkerställer en effektiv lagföring och process. För det andra ska straffprocessuella tvångsmedel medföra åtgärder med funktioner i straffprocessen, det vill säga att för den person åtgärden används mot innebär det ett ingrepp i dennes rättssfär, i dennes personliga frihet och integritet eller dennes förfoganderätt över sin egendom. Slutligen är det frågan om tvång mot person eller egendom. Tvång kan användas och används i praktiken när den misstänkte inte samarbetar. I dag förekommer dock tvångsmedel som inte innebär tvång i den bemärkelsen, exempelvis

---

⁴⁶ Gustaf Petré var fram till sin bortgång regeringsråd i regeringsrätten.

⁴⁷ Petré, s. 1 f.

⁴⁸ SOU 1995:47, s. 137 ff.

⁴⁹ Torleif Bylund är bitr. professor emeritus i processrätt vid Uppsala universitet.

hemlig teleavlyssning⁵⁰. Trots avsaknaden av tvång anses åtgärden vara ett tvångsmedel. Bylund konstaterar därigenom att det är tillräckligt att det är fråga om en integritetskränkning mot den avlyssnades vilja.⁵¹

3.1.2 Grundförutsättningar

Straffprocessuella tvångsmedel i rättegångsbalken har till ändamål att hjälpa förundersökningen och rättegången, eller att säkerställa verkställighet av dom i brottmål. Tvångsmedlen får inte användas för andra syften än de här grundläggande ändamålen. Det innebär att tvångsmedel inte får användas för att förebygga brott⁵², förhindra brott eller för att uppdaga eventuell brottslighet där brottsmisstanken inte har nått det läge där förundersökning får inledas.⁵³

Vidare får tvångsmedel inte användas för att ”chansa på” att det framkommer uppgifter som är intressanta om andra brott än det brottet som legat till grund för beslutet om åtgärden. Det får inte heller användas som påtryckningsmedel mot den misstänkte eller annan, eller i syfte att enbart underlätta polisens efterspaningar för brott av misstänkta personer.⁵⁴

Då tvångsmedel används ska alltid legalitetsprincipen samt de tre allmänna principerna, ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna, beaktas.⁵⁵ Principerna redogörs för i avsnitt 3.2.

En grundläggande förutsättning för att tvångsmedel ska få användas är att en förundersökning har inletts. En förundersökning ska inledas när det på grund av angivelse eller annat skäl finns anledning att anta att ett brott under allmänt åtal har begåtts. En förundersökning har flera syften, bland annat att utreda om brott föreligger, vem som skäligen kan misstänkas och få fram tillräckligt material för att kunna bedöma om åtal ska väckas. I det fall där en förundersökning inte har inletts anses ett beslut om tvångsmedel, från behörig myndighet, innebära att en förundersökning inleds.⁵⁶

I tre fall kan tvångsmedel användas utan att en förundersökning är inledd. Alla undantagen är reglerade i lag.⁵⁷ Det viktigaste undantaget reglerar att beslag får användas vid en så kallad förenklad utredning. Det är endast beslag som får användas vid en sådan utredning. En förenklad utredning innebär en brottsutredning av okomplicerad natur, exempelvis bötesbrott, som kan genomföras på ett enklare sätt än en formell förundersökning. De

⁵⁰ Reglerna om hemliga tvångsmedel genomgick den 1 juli 2012 en omfattande förändring. I samband med det här ändrades terminologin för vissa tvångsmedel. Hemlig avlyssning benämns numera som hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Jfr Lindberg, s. 483.

⁵¹ Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 38 ff.

⁵² Ibland nämns beslagsregeln 27 kap. 14a § RB som ett exempel på en bestämmelse i RB där tvångsmedel används för att förebygga brott. Se Lindberg s. 9.

⁵³ Lindberg, s. 9 f.

⁵⁴ Lindberg, s. 11.

⁵⁵ Prop. 1988/89:124, s. 26.

⁵⁶ 23 kap. 1 § RB; SOU 2010:103, s. 85 och SOU 1995:47, s. 155. Se även Lindberg, s. 7.

⁵⁷ De tre undantagen regleras i 23 kap. 22 § första stycket, 23 kap. 8 § tredje stycket och 45 kap. 2 § RB.

andra och tredje undantagen innefattar en polismans rätt att i omedelbar anslutning till brott medta en person till förhör samt brott som begåtts inför rätten.⁵⁸ Dessa två undantag är inte relevanta för uppsatsen.

3.2 Allmänna principer för tvångsmedel

3.2.1 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen gäller för användning av samtliga tvångsmedel. Principen innebär att en myndighet inte utan stöd i lag eller annan författning får ingripa i en enskilds rättssfär, vilket följer av de latinska satserna *nullum crimen sine lege* (inget brott utan stöd i lag) och *nulla poena sine lege* (inget straff utan stöd i lag). Legalitetsprincipen följer av 1 och 2 kap. RF samt artikel 5, 6 och 8 i Europakonventionen. De grundläggande fri- och rättigheterna återfinns i 2 kap. RF. I kapitlet anges också i vilka fall fri- och rättigheterna kan inskränkas. En sådan begränsning kan göras utifrån 2 kap. 20 § RF och är exempelvis regleringen kring straffprocessuella tvångsmedel. Legalitetsprincipen innebär således att användning av tvångsmedel fordrar en reglering i lag som medger intrånget i den enskildes rättssfär.⁵⁹

Utöver legalitetsprincipen gäller vid användning av tvångsmedel tre allmänna principer, ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna. De tre allmänna principerna – som behandlas nedan – kan härledas från innehållet i 2 kap. 21 § RF.⁶⁰

3.2.2 Ändamålsprincipen

Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda tvångsmedel ska vara bunden till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Ändamålsprincipen härleds ur 2 kap. 21 § RF, som stadgar att begränsningar i fri- och rättigheterna endast får göras för ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle samt att de aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med beaktande av de ändamål som föranlett åtgärden.⁶¹

För varje enskilt tvångsmedel anges det i lagstiftningen för vilket eller vilka ändamål det får användas. När ett tvångsmedel ska användas och därigenom ett beslut om tvångsmedel ska tas, måste behörig beslutsfattare alltid pröva om ändamålet ligger inom tvångsmedlets tillämpningsområde. Om användningen inte ligger inom ändamålet får tvångsmedlet helt enkelt inte användas. Genom den här ordningen anses ändamålsprincipen vara överordnad både behovs- och proportionalitetsprincipen eftersom det är först om ändamålet är tillåtet som det görs en prövning om tvångsmedlet behövs och om det är proportionerligt.⁶²

---

⁵⁸ Lindberg, s. 7.

⁵⁹ Wennberg, s. 19 och Lindberg, s. 20 f.

⁶⁰ Prop. 1988/89:124, s. 26.

⁶¹ Prop. 1988/89:124, s. 26 och Lindberg, s. 22.

⁶² Lindberg, s. 22 f.

3.2.3 Behovsprincipen

Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda tvångsmedel bara när det föreligger ett påtagligt behov och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Tvånget ska vara nödvändigt och verkningsfullt, vilket innebär att det ska leda till att det avsedda resultatet uppnås. Principen innebär också att det aktuella tvångsmedlet ska upphöra så fort syftet med tvångsmedlet har uppnåtts eller att det av andra skäl inte längre finns behov av åtgärden. Behovs- och proportionalitetsprincipen överlappar delvis varandra. Det kan till viss del sägas att principerna har ett nära samband på så sätt att ett beslut om tvångsmedel, som strider mot behovsprincipen, normalt sett också strider mot proportionalitetsprincipen.⁶³

Vid en husrannsakan kan behovsprincipen aktualiseras när en person innehar ett föremål som eftersöks, men egentligen haft avsikt att medverka frivilligt genom att ställa föremålet till myndighetens förfogande. Principen innebär också att tvångsmedlet inte får ges större omfattning än vad som är sakligt. Behovet av tvångsmedel kan under verkställighet försvinna av olika skäl, exempelvis om husrannsakan sker på fler platser för eftersökande av ett föremål – påträffas föremålet på det första stället får husrannsakan således inte ske på nästkommande plats.⁶⁴

En sak som kan tala emot att ta ett föremål i beslag, speciellt från tredje man, är att en mindre ingripande åtgärd där föremålet lämnas ut frivilligt oftast finns till hands. Om föremålet inte tas i beslag medföljer dock inte de rättssäkerhetsgarantier som återfinns i RB, exempelvis att få saken prövad av domstol. Det här talar för att ta föremålet i beslag även om ett eventuellt medgivande finns att få.⁶⁵

3.2.4 Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen är lagstadgad och återfinns i de olika kapitlen för tvångsmedel, 24 - 28 kap. RB.⁶⁶ Principen innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som finns att vinna med åtgärden. Bestämmelserna kom till för att uppmärksamheten ska riktas mot dessa frågor när tvångsmedelsbestämmelserna tillämpas. Den allmänna utformningen ska ge utrymme att göra en lämplighetsbedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Proportionalitetsprincipen fokuserar, jämfört med ovanstående principer, på de negativa verkningar som kan följa av användning av tvångsmedlet för den enskilde som drabbas. En bedömning ska ske om tvångsmedlet överhuvudtaget bör tillgripas med hänsyn till omständigheterna eller om det finns ett lindrigare tvångsmedel som kan användas i stället. Det ska vid bedömningen beaktas om det intrång eller

---

⁶³ Prop. 1988/89:124, s. 26; Ekelöf, Bylund och Edelstam, s. 48 och Lindberg, s. 25 och s. 31.

⁶⁴ Lindberg, s. 25 ff.

⁶⁵ Lindberg, s. 412.

⁶⁶ Proportionalitetsprincipen återfinns för beslag i 27 kap. 1 § tredje stycket RB och för husrannsakan i 28 kap. 3a § RB.

annat men som ett tvångsmedel innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse står i proportionalitet till åtgärdens vinning. Med *det intrång eller annat men* menas såväl direkta som indirekta följder.⁶⁷

I allmänhet anses tvångsmedel mot egendom vara mindre ingripande än frihetsberövande och andra kränkningar av den personliga integriteten. Proportionalitetsprincipen kan aktualiseras när tvångsmedlet har till syfte att säkerställa något med begränsat värde eller om tvångsmedlet är av begränsat intresse för brottsutredningen. Särskilt vid brott av ringa art eller straffvärde kan principen bli aktuell. Det är också viktigt att beakta principen vid verkställighet av tvångsmedel. Det kan vara svårt att vid beslutet av tvångsmedel förutse vilka åtgärder som till exempel krävs för att ta sig in i ett utrymme. Dessa frågor ska tas i beaktande, antingen vid beslutet eller under verkställigheten, i prövningen om tvångsmedlet är proportionerligt. Vid beslag får principen störst betydelse vid verkställighet och aktualiseras främst i omfattningen och varaktigheten av beslaget.⁶⁸

Vid okonventionella spaningsmetoder, bland annat infiltration, ska proportionalitetsprincipen särskilt beaktas. Det måste göras en allmän bedömning om metoden är försvarlig med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. En avvägning måste göras mellan den skada och det intrång som metoden medför eller riskerar att medföra samt brottets svårighetsgrad och de fördelar ur till exempel bevissynpunkt som går att vinna.⁶⁹

---

⁶⁷ Prop. 1988/89:124, s. 27; Ekelöf, Bylund och Edelstam, s. 49 och Lindberg, s. 28.

⁶⁸ Ekelöf, Bylund och Edelstam, s. 49 och Lindberg, s. 29 ff. och s. 413.

⁶⁹ Prop. 1983/83:111, s. 47 f.

4 Husrannsakan

4.1 Allmänt

I regeringsformen avses med begreppet husrannsakan *varje av myndighet företagen undersökning av hus, rum eller slutet förvaringsställe oavsett syftet med undersökningen*.⁷⁰ Husrannsakan i brottsutredande syfte regleras i 28 kap. RB. En husrannsakan kan också göras enligt polislagen. Då görs den däremot inte i brottsutredande syfte utan i stället bland annat för att kunna verkställa vissa förvaltningsrättsliga beslut.⁷¹

En husrannsakan kan vara reell eller personell. En reell husrannsakan rör framförallt egendom, exempelvis när ett föremål eftersöks. En personell husrannsakan rör i stället ingrepp mot person, exempelvis när en person eftersöks. En husrannsakan tar sikte på fysiska miljöer och undersökningar av fast och lös egendom.⁷²

4.2 Reell husrannsakan

Bestämmelserna om reell husrannsakan regleras i 28 kap. 1 § RB. Åtgärden syftar till att eftersöka föremål som är underkastade beslag⁷³, söka efter egendom som kan tas i förvar eller för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen av ett brott. Husrannsakan ska ha betydelse för utredningen av brottet som det redan finns anledning att anta har begåtts. Syftet är alltså inte att upptäcka eller förebygga brott. Det är inte heller att införskaffa överskottsinformation, det vill säga information för ett annat brott. Åtgärden får heller inte användas som en kontrollåtgärd för att utröna om den misstänkte begått mer omfattande brottslighet än den som kan antas för den förekommande husrannsakan. Som exempel kan nämnas att om en snattare tas på bar gärning och stöldgodset återlämnas, får i de flesta fall inte en husrannsakan i dennes bostad företas för att eftersöka om personen tidigare begått brottslighet i form av stöld.⁷⁴

Husrannsakan innefattar undersökning av hus, rum eller annat slutet förvaringsställe. Med hus avses bostadshus och till exempel fabriks- och kontorsbyggnader samt magasin och som rum avses bostadsrum, kontors- och lagerlokaler eller en cell på ett häkte. Bestämmelserna ska tillämpas även om huset eller rummet är olåst. Det avgörande är inte hur lättillgängligt utrymmet är utan hur det används. Husrannsakan får även företas i slutet förvaringsställe vilket omfattar till exempel kassaskåp, bankfack, stängd bil eller väska. Förvaringsstället behöver inte vara låst men det måste vara ett

---

⁷⁰ Prop. 1973:90 s. 246.

⁷¹ Lindberg, s. 563.

⁷² SOU 2003:74, s. 203; Prop. 1988/89:124, s. 16 och Lindberg, s. 583.

⁷³ Det är viktigt att poängtera att bestämmelsen syftar till ett föremål som *kan* tas i beslag, inte för att verkställa ett redan fastslaget beslag.

⁷⁴ SOU 2003:74, s. 203; och Fitger, s. 28:5 f. och Lindberg, s. 566.

slutet förvaringsställe som exempelvis en olåst bil.⁷⁵ Bestämmelserna om husrannsakan kan även tillämpas på undersökningar av datorer. En mobiltelefon anses inte vara ett slutet förvaringsställe och därigenom krävs inget beslut om husrannsakan för att undersöka informationen i en mobiltelefon.⁷⁶

När det finns en skäligen misstänkt och anledning att anta att ett brott där fängelse kan följa har förövats får en reell husrannsakan genomföras. Ett sådant antagande, att ett brott har förövats, måste vara underbyggt av konkreta omständigheter av viss styrka och får inte bestå av en subjektiv övertygelse hos beslutfattaren eller en anonym uppgiftslämnare.⁷⁷ JO har vid ett flertal tillfällen kritiserat behörig beslutsfattare som efter anonymt tips beslutat om husrannsakan. JO har vidare poängterat att det måste iakttas stor försiktighet när det gäller att bedöma en anonym persons uppgifter. Anonyma tips kan som princip inte ensamma ligga till grund för en bedömning av om förutsättningar för tvångsmedel föreligger. Bedömningen kan dock bli en annan om det genom till exempel spaning går att få fram kompletterande information.⁷⁸ Som exempel kan nämnas ett fall där ett anonymt tips angående att en lägenhetsinnehavare tillverkade sprit inkom. Tipset föranledde en husrannsakan vilket kritiserades av JO.⁷⁹ I något enstaka fall har dock JO inte haft någon erinran mot att husrannsakan genomförts efter en anonym anmälan. JO uttalade i ett fall att om det finns anledning att företa tvångsåtgärden ytterst är en bedömningsfråga där det finns utrymme för olika uppfattningar. I det aktuella fallet stoppades en bil efter ett anonymt tips om att stöldgods fanns i bilen. Eftersom anmälan avsåg en bestämd bil med angivet registreringsnummer riktade JO ingen kritik mot husrannsakan i bilen.⁸⁰

Brottet, som väckt frågan om tvångsåtgärden, behöver inte vara konstaterat utan det räcker med endast anledning till misstanke att brott förekommer. Genom att ett brott ska förekomma följer att åtgärden inte kan ske utan att förutsättningarna för inledande av förundersökning är uppfyllda.⁸¹ Kravet på ett konkret brott innebär att husrannsakan inte får genomföras vid eftersökande av föremål som kan tas i beslag med stöd av 27 kap. 14 a § RB, vilket medför föremål som enligt 36 kap. 3 § BrB kan förverkas på grund av att de kan komma till brottslig användning genom sin särskilda beskaffenhet och hur de påträffades.⁸²

Om en undersökning i brottsutredande syfte sker i ett utrymme till vilken myndigheten, till exempel polisen, inte skulle haft tillträde bör det för åtgärden krävas beslut om husrannsakan. Däremot krävs inte beslut om husrannsakan vid iakttagelser som vilken förbipasserande som helst kan göra, eller för att kontrollera om en bil är parkerad på uppfarten. Sådana

⁷⁵ SOU 2003:74, s. 203; Fitger, s. 28:6 och Lindberg, s. 581 ff.

⁷⁶ Lindberg, s. 584 och Åklagarmyndigheten, *Beslag – En handbok*, s. 31.

⁷⁷ SOU 2003:74, s. 203 och Westerlund, s. 165.

⁷⁸ JO 1991/92, s. 108. Se även JO 1991/92, s. 44 och JO 1993/94, s. 43.

⁷⁹ JO 1988/89, s. 68.

⁸⁰ JO 1977/78, s. 129. Se även JO 1997/78, s. 131.

⁸¹ Förutsättningarna för att inleda en förundersökning regleras i 23 kap. 1 § RB.

⁸² Fitger, s. 28:4b och Lindberg, s. 569.

handlingar handlar om att skaffa information som inte kräver intrång av något slag.⁸³ JO har dock i ett fall ansett att ”titta in” i garage för att kontrollera om en viss bil fanns där, kräver beslut om husrannsakan.⁸⁴ Vid ett förhör som äger rum i den misstänktes bostad kan polisen göra allmänna iakttagelser. JO uttalar dock att det emellertid rättsligen går en gräns mellan sådana allmänna iakttagelser och direkta undersökningsåtgärder. Förhöret får därigenom inte användas för att kringgå reglerna om husrannsakan. En reell husrannsakan får inte heller företas för att verkställa en annan form av tvångsmedel, till exempel ett redan fastställt beslut om beslag.⁸⁵

För att en person ska anses som skäligen misstänkt ska det föreligga konkreta omständigheter som med viss styrka talar för att personen begått gärningen. Uppgifterna måste ge upphov till en faktabaserad misstanke. Misstanken får inte grundas på allmänna utpekanden och uppgifterna får inte komma från en anonym källa. Om inte nivån på misstanke når upp till skäligen misstanke kan husrannsakan företas om det finns synnerlig anledning. Enligt JO borde formuleringen *synnerlig anledning* förutsätta att det ska föreligga en eller flera faktiska omständigheter som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att man kommer påträffa föremål som är underkastat beslag eller vinna annan utredning om brottet.⁸⁶

Husrannsakan får företas hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet om brottet har förövats hos denne, den misstänkte gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att tro att genomsökningen kommer leda till att föremål underkastade beslag anträffas eller att omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen av brottet kommer fram. Synnerlig anledning innebär att det ska föreligga mycket starka skäl, det vill säga en eller flera faktiska omständigheter som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att anträffa föremål eller annat som har betydelse för utredningen. Som exempel kan nämnas möjligheten att söka efter den misstänktes bokföring hos dennes redovisningsbyrå. Det ska alltid göras en bedömning i varje enskilt fall om sannolikheten att det som eftersöks finns hos den person där husrannsakan ska äga rum.⁸⁷

Som skäl för husrannsakan får inte i något fall åberopas den misstänktes samtycke, om denne inte själv har begärt att husrannsakan ska genomföras.⁸⁸

4.3 Personell husrannsakan

Bestämmelser om personell husrannsakan regleras i 28 kap. 2 och 2 a §§ RB. Personell husrannsakan syftar till att eftersöka en person som ska gripas, anhållas, häktas, hämtas till förhör, inställas vid rätten eller underkastas kroppsvisitation eller kroppsbesiktning samt i vissa fall delges

⁸³ Lindberg, s. 566 f.

⁸⁴ Lindberg, s. 567. Se JO 1970, s. 70.

⁸⁵ Lindberg, s. 563 ff.; Fitger, s. 28:9 och JO 1990/91, s. 81.

⁸⁶ Lindberg, s. 570 f. och Fitger, s. 28:8. Jfr JO 1985/86, s. 125 och 1988/89, s. 70.

⁸⁷ SOU 2003:74, s. 203; Lindberg, s. 573 och Fitger, s. 28:8 f.

⁸⁸ Fitger, s. 28:8a.

stämning eller kallelse till förhandling. Uppräkningen är uttömmande. Personen som eftersöks behöver inte vara identifierad till namn men åtgärden syftar till att söka efter en utpekad person. Därmed kan inte en personell husrannsakan riktas mot en obestämd krets av personer.⁸⁹

När någon eftersöks för att anhållas eller häktas ska det föreligga ett redan fattat beslut om häktning eller anhållande. Det är således inte tillåtet att besluta om personell husrannsakan för att söka efter en person som eventuellt senare kommer berövas friheten. Om en person ska gripas kan beslutet om frihetsberövande ha fattats av en polisman.⁹⁰

Personell husrannsakan får ske oavsett brottets svårighetsgrad och hos den som eftersöks. Hänsyn måste dock tas till proportionalitetsprincipen i 28 kap. 3 a § RB. Den grundläggande förutsättningen ligger dock i det första beslutet om tvångsmedel. En personell husrannsakan syftar till att underlätta verkställigheten av det första beslutet. Om det finns synnerlig anledning att anta att personen som eftersöks uppehåller sig hos annan får husrannsakan genomföras hos denne.⁹¹ Enligt JO ska det föreligga en faktisk omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att den eftersökte finns hos den person där husrannsakan äger rum.⁹²

4.4 Husrannsakan i lokaler för allmänheten eller gemensamma lokaler

4.4.1 Lokaler för allmänheten

I bland annat en lägenhet som är tillgänglig för allmänheten får enligt 28 kap. 3 § första stycket RB husrannsakan genomföras utan särskilda villkor, men endast för de ändamål som regleras i 28 kap. 1 och 2 §§ RB – för en reell eller personell husrannsakan.⁹³ En lokal som är tillgänglig för allmänheten är exempelvis en restaurang eller biograf. Bedömningen av om lokalen anses som en allmän lokal får göras efter allmänna principer. Polisrättsutredningen ansåg att det avgörande bör vara hur starkt integritetsintresset gör sig gällande i det enskilda fallet. I en restaurang kan vissa delar i lokalen, till exempel matsalen, anses som allmänna, medan personalutrymmen inte är allmänna och därav kan en husrannsakan inte genomföras i det utrymmet enligt 28 kap. 2 § första stycket. Risken för integritetsintrång anses generellt vara mindre vid en husrannsakan i en lokal för allmänheten och därmed ställs lägre krav när en sådan husrannsakan får genomföras jämfört med en husrannsakan enligt 28 kap. 1 § RB.⁹⁴

⁸⁹ SOU 2003:74, s. 203 f. och Lindberg, s. 611 f. Jfr JO1989/90, s. 57.

⁹⁰ SOU 1995:47, s. 227 och Fitger, s. 28:10. Jfr JO 2001/02, s. 132.

⁹¹ SOU 2003:74 s. 203 f.; Lindberg, s. 613 och Westerlund, s. 171.

⁹² Westerlund, s. 173 och JO 1985/86, s. 125.

⁹³ SOU 2003:74 s. 204.

⁹⁴ SOU 1995:47, s. 213 f.; Fitger, s. 28:12 och Lindberg, s. 575 f. Jfr SOU 1938:44 s. 329

För husrannsakan enligt 28 kap. 1 § RB, i en lokal för allmänheten, krävs enbart en misstanke om ett konkret brott. Åtgärden får exempelvis genomföras vid bötesbrott och det finns inget krav på någon misstänkt ska vara utpekad eller att det ska finnas synnerlig anledning att åtgärden kommer leda till det avsedda resultatet. JO har emellertid konstaterat att det måste föreligga en eller flera omständigheter som på objektiv grund ger anledning till antagandet att något av betydelse för den aktuella brottsutredningen ska hittas i utrymmet.⁹⁵

För personell husrannsakan krävs det enligt 28 kap. 2 § RB att en viss person eftersöks. Det måste föreligga en eller flera faktiska omständigheter som ger anledning att anta att personen som eftersöks kommer anträffas på den aktuella platsen.⁹⁶

4.4.2 Gemensamma lokaler

Enligt 28 kap. 3 § andra och tredje stycket RB får husrannsakan genomföras i lokaler som används gemensamt av personer som kan ägna sig åt brottslig verksamhet och i utrymmen och fordon som finns i omedelbar anslutning till dessa. Även här får husrannsakan endast genomföras för de ändamål som avses i 28 kap. 1 och 2 §§ RB. Den aktuella lokalen ska vid återkommande frekvens ha använts gemensamt, ett exempel är en mc-klubbs klubbhus. Det innebär alltså att bestämmelsen inte blir tillämplig om en sammanslutning hyr en lokal tillfälligt för en kväll. Däremot måste inte gruppen inneha lokalen permanent för att bestämmelsen ska bli tillämplig. Husrannsakan enligt bestämmelsen får inte genomföras i en bostad. Det avgörande för om en lokal betraktas som bostad är den samlande bedömningen av lokalens huvudsakliga användningsområde.⁹⁷

I den avsedda lokalen ska det förekomma en anledning att anta att personerna i lokalen kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet. Det här avser misstankarna om verksamheten såväl som vilka personer som ägnar sig åt den. I motiven påpekas att den här tröskeln inte är hög. Det ska finnas några konkreta brott som kan pekas ut och rekvisitet *ägna sig åt brottslig verksamhet* innebär att brottsligheten är pågående och tyngdpunkten ska ligga på personens nuvarande beteende. Det är inte tillräckligt att personerna tidigare begått allvarlig brottslighet.⁹⁸ Husrannsakan förutsätter dessutom att det ska förekomma anledning att brott har förövats för vilket det är föreskrivet fängelse ett år eller därutöver, samt att det finns särskild anledning att anta att ändamålet med husrannsakan kommer att uppfyllas. Åtgärdens krav att ändamålet med husrannsakan kommer att uppfyllas är lägre jämfört med andra typer av husrannsakan. Särskild anledning är enligt förarbetena ett klart lägre krav än synnerlig anledning och det ställs inget krav på att det finns en utpekad misstänkt för brottet.⁹⁹

⁹⁵ Lindberg, s. 575; Westerlund, s. 175 och Fitger, s. 28:12. Se JO 1993/94, s. 97.

⁹⁶ Fitger, s. 28:12.

⁹⁷ SOU 2003:74, s. 204 och Prop. 1997/98:181, s. 26 och s. 47.

⁹⁸ Prop. 1997/98:181, s. 26 och s. 47; Westerlund, s. 176 och Fitger, s. 28:13.

⁹⁹ SOU 2003:74 s. 204; Prop. 1997/98:181, s. 27 och Lindberg, s. 576.

Undersökning av till exempel gårdsplaner, fabriksområden, brädgårdar och byggnadsplatser får genomsökas enligt 28 kap. 10 § RB för samma ändamål som regleras i 28 kap. 1 och 2 §§ RB. Undersökningen är dock inte att betrakta som en husrannsakan.¹⁰⁰

4.5 Beslut om husrannsakan

4.5.1 Rätten

Beslut om husrannsakan meddelas enligt 28 kap. 4 § första stycket RB av förundersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Om husrannsakan antas bli av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet hos den för vilken åtgärden vidtas bör husrannsakan endast genomföras efter rättens förordnande. Stor omfattning kan innefatta om det är fråga om en stor lokal, en stor mängd utrymmen eller antal personer som direkt berörs av åtgärden. I ett fall ansåg JO att en husrannsakan av 66 rum i en bostadsförläggning var av stor omfattning.¹⁰¹ Vid bedömningen om en husrannsakan medför synnerligen olägenhet bör stor hänsyn tas till integritetsintrånget. Därigenom bör hänsyn tas, när husrannsakan sker i ens bostad, till åtgärdens omfattning, varaktighet och närgångenhet. Den allmänna uppfattningen är att rätten i vart fall ska besluta om husrannsakan i lokaler där särskilt grundlagsskyddad verksamhet bedrivs eller där det finns annan verksamhet som är extra känslig ur integritetssynpunkt, till exempel tidningsredaktioner och advokatkontor. Att en husrannsakan kan skapa medial uppmärksamhet är däremot ingenting som beslutfattaren ska ta hänsyn till i bedömningen om åtgärden medför synnerligen olägenhet.¹⁰²

4.5.2 Åklagare eller förundersökningsledare

Normalt sett fattar åklagare beslut om husrannsakan. Eftersom bestämmelsen om rättens beslutsfattande vid husrannsakan är fakultativ får en åklagare besluta om husrannsakan i alla situationer. Åklagare bör dock lämna över beslutet till rätten vid situationer som nämnts ovan.¹⁰³

Vanligen är en åklagare förundersökningsledare, se 23 kap. 3 § RB, och därav meddelas beslut om husrannsakan av åklagaren, men även en polisman kan vara förundersökningsledare. Beslutanderätten är förbehållen den som leder utredningen. Frågan kan inte hänskjutas till annat polisbefäl, däremot kan frågan hänskjutas till åklagare om den polisiära undersökningsledaren inte är tillgänglig.¹⁰⁴

---

¹⁰⁰ SOU 2003:74, s. 204.

¹⁰¹ SOU 2003:74, s. 204; Lindberg, s. 586; Westerlund, s. 177 och Träskman, s. 223. Jfr JO 1974, s. 87.

¹⁰² Lindberg, s. 587 f.

¹⁰³ Lindberg, s. 588.

¹⁰⁴ SOU 2003:74, s. 204; Lindberg, s. 586 ff. och Träskman, s. 223.

4.5.3 Polisman

Polisman får besluta om husrannsakan vid fara i dröjsmål, det vill säga i brådskande fall, enligt 28 kap. 5 § RB. Bestämmelsen ska tillämpas med urskillning och restriktivitet. Vad formuleringen *fara i dröjsmål* innebär diskuteras inte i förarbetena. Formuleringen brukar tolkas som att det ska vara nödvändigt att genomföra åtgärden omedelbart för att syftet inte ska förloras. Det kan aldrig vara fara i dröjsmål om det finns utrymme att kontakta förundersökningsledaren eller om åtgärden utan olägenhet kan skjutas upp.¹⁰⁵ Således kan brådskande fall exempelvis vara när en polisman måste genomföra husrannsakan omedelbart för att bevisning inte ska gå förlorad eller om en polisman inte får tag på behörig beslutsfattare. Finns det möjlighet att genomföra åtgärden senare föreligger dock inte fara i dröjsmål. Som exempel på när en polisman får vidta husrannsakan utan att först fråga behörig beslutsfattare kan nämnas när en bil stoppas i en rutinkontroll där det framkommer att föraren är berusad. I den här situationen beslutar oftast polismannen om husrannsakan i bilen för att eftersöka alkohol som kan tas i beslag.¹⁰⁶

4.6 Verkställighet av husrannsakan

Ett beslut om husrannsakan kan vara antingen muntligt eller skriftligt – det finns inga formella krav. Av beslutet ska det framgå vilka utrymmen som ska genomsökas och i vilket ändamål och syfte. Om något utrymme inte ska genomsökas bör det anges. Beslutsfattaren ska i största möjliga utsträckning anpassa beslutet efter den aktuella situationen.¹⁰⁷

Efter husrannsakan ska det upprättas ett protokoll. Protokollet ska ange ändamålet med åtgärden och det eller de brott som har föranlett beslutet. Brotten ska anges uttömmande eftersom det annars är svårt att i efterhand kontrollera om åtgärden varit riktig.¹⁰⁸ Det förekommer att det under pågående husrannsakan uppdagas misstanke om nya brott. I dessa fall kan en ny förundersökning startas eller pågående förundersökning utvidgas. För att göra det krävs emellertid ett nytt beslut om husrannsakan.¹⁰⁹

När husrannsakan genomförs är huvudprincipen att den som drabbas ska få tillfälle att själv vara närvarande. Utomstående kan dock närvara när den som drabbas inte har möjlighet att vara på platsen. Utomstående kan exempelvis närvara i egenskap av familjemedlem, vittne, sakkunnig, målsägande eller annan. Om den drabbade inte kan närvara vid husrannsakan bör ett trovärdigt vittne enligt 28 kap 7 § första stycket RB bevittna verkställigheten. Vittnet kan vara en myndighetsperson från exempelvis polismyndigheten eller tullverket eller någon som den drabbade själv tillkallat.¹¹⁰

¹⁰⁵ SOU 1995:47, s. 165, Prop. 1986/87:115, s. 10 och Lindberg, s. 589.

¹⁰⁶ SOU 1995:47, s. 165 och Lindberg, s. 589 f.

¹⁰⁷ Lindberg, s. 591 f.

¹⁰⁸ Lindberg, s. 606 f. Jfr JO 1956, s. 95.

¹⁰⁹ Lindberg, s. 597.

¹¹⁰ Lindberg, s. 597 f.

Enligt 28 kap. 8 § RB får vissa typer av handlingar endast undersökas av rätten, förundersökningsledaren eller åklagaren. Sådana handlingar kan exempelvis vara brev, utskriven elektronisk post, bokföringshandling eller enskild handling såsom testamente eller dagböcker.¹¹¹

4.7 Polisens befogenhet enligt polislagen

En polisens befogenhet att bereda tillträde till en bostad syftar till att bland annat kunna verkställa vissa förvaltningsrättsliga beslut. Polisens bestämmelser är inte tillämpliga i de fall som rättegångsbalkens 28 kapitel tar sikte på. I 20 § polislagen ges en polis vid vissa tillfällen rätt att bereda sig tillträde till bostad, annat hus eller rum, eller lokal som är tillgänglig för allmänheten och som disponeras eller tillhör person som eftersöks. Vid synnerliga skäl att anta att den eftersökta personen uppehåller sig hos annan får polisen bereda sig tillträde hos denne för att söka efter personen. Detsamma gäller för att söka efter föremål.¹¹² Synnerliga skäl tolkas så att det ska föreligga en faktisk omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att den eller det som eftersöks finns där husrannsakan företas. Den skada och olägenheten som husrannsakan orsakar får inte stå i missförhållande till dess syfte.¹¹³

Om det finns anledning att anta att någon avlidit eller är medvetlös eller annars oförmögen att tillkalla hjälp får polisen bereda sig tillträde till slutna utrymmen såsom hus, rum eller annat ställe enligt 21 § polislagen.¹¹⁴

En polis får också bereda sig tillträde till bostad, rum eller annat ställe enligt 23 § polislagen i den skyddande och förebyggande verksamheten. Det här avser om det av särskilda skäl föreligger risk att det på en viss plats kommer förövas ett brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller omfattande förstörelse av egendom.¹¹⁵ Det måste alltså föreligga en risk för en särskild typ av brott. Brottsrisken behöver inte vara kvalificerad. En vanlig situation när bestämmelsen blir tillämplig är exempelvis anonyma bombhot. Ett ingripande måste dock till sin beskaffenhet, styrka, omfattning och varaktighet stå i rimligt förhållande till den fara eller hot som föreligger.¹¹⁶

För att en polis ska få bereda sig tillträde till en bostad eller lokal ska en bestämd person – personen behöver inte vara känd till namnet – eller ett bestämt föremål eftersökas.¹¹⁷

---

¹¹¹ Lindberg, s. 605.

¹¹² 20 § polislagen; Lindberg, s. 563 och Berggren och Munck, s. 152.

¹¹³ Berggren och Munck, s. 149. Jfr JO 1985/86, s. 150.

¹¹⁴ 21 § polislagen.

¹¹⁵ 23 § polislagen och SOU 2003:74, s. 205.

¹¹⁶ Berggren och Munck s. 160 f.

¹¹⁷ Prop. 1983/84:111, s. 127.

Åtgärder enligt 20 och 23 §§ polislagen får om det är fara i dröjsmål beslutas av polisman utan föregående beslut av polismyndighet. I normalfallet när fara i dröjsmål inte föreligger ska beslut tas av polismyndigheten, det vill säga polischefen eller den till vilken hans befogenheter delegerats.¹¹⁸

---

¹¹⁸ Prop. 1983/84:111, s. 127 och Berggren och Munck, s. 163.

5 Beslag

5.1 Allmänt

Bestämmelserna om beslag återfinns i 27 kap. RB. Beslag innebär att en brottsutredande myndighet tillfälligt tar hand om någon egendom och det därigenom sker en inskränkning i rätten till egendom. Huvudsyftet med beslag är att säkra bevisning om brott eller att säkra verkställighet av en brottmålsdom.¹¹⁹ Lagtexten talar om föremål som *får* tas i beslag, vilket innebär att det inte finns något krav på att ett föremål *ska* tas i beslag även om förutsättningarna enligt paragrafen är uppfyllda. Spår från en brottsplats som inte har något ekonomiskt värde eller annat värde och ingen förväntas göra anspråk på, exempelvis cigarettfimpar, kan tas om hand av polisen utan att det tas i beslag.¹²⁰

5.2 Omfattning av åtgärden

Grundförutsättningarna för beslag återfinns i 27 kap. 1 § RB. Enligt bestämmelsen får föremål tas i beslag för fyra olika ändamål. Föremål får således tas i beslag om de skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott (bevisbeslag) eller vara någon avhänt genom brott (återställandebeslag) eller ska förverkas på grund av brott (förverkandebeslag). Föremål får också tas i beslag om de skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i enlighet med 36 kap. 1 b § BrB (som är en form av bevisbeslag). Bestämmelsen i 27 kap. 1 § avser i princip även skriftliga handlingar med undantag enligt beslagsförbuden i 27 kap. 2 och 3 §§ RB.¹²¹ Skriftlig handling avser skrift som fixerats på papper, information som lagrats på exempelvis CD eller DVD och utvecklingen går mot att också elektroniska handlingar ingår i begreppet. Uppfattningarna går isär om definitioner i 27 och 28 kap. RB kan jämföras med bland annat definitionen av skriftlig handling i TF.¹²²

Beslag kan alltså företas som bevisbeslag, återställandebeslag eller förverkandebeslag. Bevisbeslag syftar till att ta fram bevis eller information till ett konkret brott. Det kan avse vilken typ av föremål som helst och det tas i beslag för att främja utredningen. Exempelvis kan det vara föremål som kan utgöra bevisning om vem gärningsmannen är eller bara något som leder utredningen framåt. Pengar eller andra värdeföremål kan tas i bevisbeslag om det krävs för utredningen av brottet, exempelvis vid fingeravtrycksundersökning.¹²³ Återställandebeslag avser att återställa egendom som har berövats någon genom brott och tillämpas främst vid förmögenhetsbrott. Återställandebeslag har således inte ett syfte att utreda

¹¹⁹ SOU 2010:103, s. 209 och Lindberg, s. 383.

¹²⁰ Lindberg, s. 388 och Westerlund, s. 109.

¹²¹ SOU 2010:103 s. 209, SOU 2011:45, s. 273 och Lindberg, s. 383.

¹²² Lindberg, s. 403.

¹²³ SOU 1995:47, s. 351 och Lindberg, s. 392 f.

brott och kan därav inte ses som något egentligt straffprocessuellt tvångsmedel. Med förverkandebeslag menas när ett beslag görs i syfte att förverka ett föremål på grund av brott.¹²⁴ Förverkandebeslag avser sakförverkande huvudsakligen i 36 kap. BrB men också inom specialstraffrätten. Sakförverkande enligt 36 kap. BrB syftar på föremål som dels varit föremål för brott eller utgjort hjälpmedel vid brott, dels varit föremål för direkt utbyte av brott. Det måste finnas en koppling till ett konkret brott för att ett sakförverkande ska kunna ske. Om föremålet varit i direkt utbyte av brott ska åklagaren kunna visa dels ett otvetydigt samband mellan egendomen och det ursprungliga utbytet, dels att egendomen i sin helhet trätt i stället för det ursprungliga utbytet. Ett sakförverkande kan endast ske om åklagaren kan visa denna utredning.¹²⁵

Grundförutsättningarna för att straffprocessuella tvångsmedel ska få användas bör vara att förutsättningarna för att inleda en förundersökning är uppfyllda, det vill säga att det finns anledning att anta att brott har begåtts. Undantag gäller där beslag medges vid en förenklad utredning enligt 23 kap. 22 § RB. Bestämmelsen tillkom på grund av effektivitetsskäl och innebär att en förundersökning inte behöver inledas av formella skäl då något föremål måste tas i beslag, exempelvis vid en trafikförseelse där färdskrivarbladet tas i beslag.¹²⁶

I 27 kap. 14 a § RB finns ett undantag från grundprinciperna vid beslag. Bestämmelsen stadgar att ett föremål kan tas i beslag om det kan förverkas därför att det kan befaras komma till brottslig användning, enligt 36 kap. 3 § BrB. I den här situationen finns det ingen grund att inleda en förundersökning eftersom det inte föreligger ett konkret brott.¹²⁷

Beslag kan endast avse lös egendom samt fysiska föremål som är tillgängliga för beslag. Föremålet måste alltså vara fysiskt tillgängligt, vilket innebär att bestämmelsen således inte ger rätt att söka efter föremål utan kräver då andra tvångsmedel såsom husrannsakan eller kroppsvisitation. Det här innebär att en åklagare inte kan besluta att ett visst föremål ska tas i beslag inför en husrannsakan utan endast kan besluta att ett visst föremål ska eftersökas.¹²⁸

Om ett föremål frivilligt lämnas är lagstiftaren inte helt klar på om föremålet kan tas i beslag eller inte. Lagstiftningen säger inget om samtycke till beslag, men utgångspunkten är att ett föremål som lämnas frivilligt i sig kan bli aktuellt för beslag. Det diskuteras dock om bedömningen av behovet att ta föremålet i beslag kan bli annorlunda när det lämnas frivilligt. Om föremålet kan få betydelse för bevisningen rekommenderas det att föremålet tas i beslag oberoende om det förekommer samtycke eller inte.¹²⁹

---

¹²⁴ SOU 1995:47, s. 351 och s. 379 och Lindberg, s. 393.

¹²⁵ Prop. 2004/05:135, s. 161 och Lindberg, s. 395.

¹²⁶ SOU 1995:47, s. 352 och Lindberg, s. 384.

¹²⁷ Lindberg, s. 385 och s. 396.

¹²⁸ SOU 1995:47, s. 356; Fitger, s. 27:5 och Lindberg, s. 399 ff.

¹²⁹ SOU 1995:47, s. 355 f. och Lindberg, s. 383 f.

För att ett föremål ska få tas i beslag krävs det dels att ett brott begåtts, dels att det skäligen kan antas att det finns ett samband mellan brottet och någon av beslagsgrunderna. Beslagsgrunderna är ändamålen med bevisbeslag, återställandebeslag eller förverkandebeslag, som redogjorts för ovan. För bevisbeslag i syfte att säkra utredning för förverkande av utbyte av brottslig verksamhet krävs att föremålet skäligen kan antas ha betydelse för utredningen av förverkandefrågan. Rekvisitetet *skäligen kan antas* kan enligt förarbetena jämföras med *skäligen misstanke* och utgör en lämplig avvägning mellan integritets- och effektivitetsintressena. Det begångna brottet behöver inte vara av någon viss svårighetsgrad, dock med undantag för bevisbeslag vid utredning för förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.¹³⁰

Misstankegraden är densamma i de olika beslagen som bestämmelsen tar upp – bevisbeslag, återställandebeslag och förverkandebeslag. Det ska skäligen antas att ett föremål får betydelse i exempelvis en utredning. Rekvisitet ska bedömas mot bakgrund av förhållandena i det enskilda fallet, men det ska finnas konkreta omständigheter av viss styrka som pekar på att föremålet har betydelse för utredningen.¹³¹

Beslag hindras inte av att föremålet innehas eller ägs av någon annan än den misstänkte.¹³² Beslag kan således riktas mot vem som helst oberoende av om denne är misstänkt eller inte. Den här möjligheten begränsas dock vid förverkandebeslag. Begränsningen regleras i bestämmelserna om förverkandetalan enligt 36 kap. 5 § BrB.¹³³

I vissa fall kan förvar eller kvarstad bli aktuellt i stället för att ta ett föremål i beslag. Exempelvis kan inte pengar eller andra värdeföremål tas i beslag för att säkra målsägandes rätt till skadestånd eller annan typ av ekonomisk ersättning.¹³⁴ Förvar och kvarstad kommer dock inte behandlas närmare i den här uppsatsen eftersom det ligger utanför uppsatsens syfte.

5.3 Beslagsförbud

I 27 kap. 2 och 3 §§ RB inskränks möjligheten att ta vissa handlingar i beslag, bland annat postförsändelser av olika slag. Det första beslagsförbudet återfinns i 27 kap. 2 § RB. Bestämmelsen stadgar att handlingar, som kan innehålla uppgifter som ett vittne enligt 36 kap. 5 § RB kan vägra uttala sig om, inte kan tas i beslag. Förbudet är endast tillämpligt om handlingen innehas av den som omfattas av vittnesskyddsreglerna eller av den till vars förmån tystnadsplikten gäller. 36 kap. 5 § RB avser bland annat personer som har tystnadsplikt enligt sekretesslagen och vissa yrkesgrupper såsom advokater, läkare och psykologer med flera. Enligt 36 kap. 5 § RB kan i sin tur tystnadsplikten efterges i vissa fall, men inte i andra. Vem som omfattas av inskränkningen mot beslag enligt 27 kap. 2 §

¹³⁰ SOU 1995:47, s. 357 f. och Lindberg, s. 398 ff.

¹³¹ SOU 1995:47, s. 357 f.

¹³² Fitger, s. 27:5.

¹³³ Lindberg, s. 413 och Fitger, s. 27:5.

¹³⁴ Lindberg, s. 386.

RB kan således inte utläsas utan att studera 36 kap. 5 § RB samt de bestämmelser som paragrafen hänvisar till.¹³⁵

Beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB avser också skriftliga meddelanden mellan den misstänkte och närstående om det inte är fråga om ett så grovt brott att minimistrafvet är lägst fängelse i två år.¹³⁶

I 27 kap. 3 § RB återfinns det andra beslagsförbudet som avser brev, telegram eller annan försändelse som finns hos ett post- eller telebefordringsföretag. Dessa får tas i beslag endast om det för brottet är föreskrivet fängelse i ett år eller därutöver. Beslagsförbudet motiveras av att post- och teleförsändelser innebär dels ett ingrepp i det normala befordrandet av sådana försändelser, dels ett ingrepp i brevhemligheten. Brevhemligheten anses också vara särskilt skyddsvärd. Det här framgår bland annat av 2 kap. 6 § RF, där det särskilt nämns undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse, och i artikel 8 i Europakonventionen där det föreskrivs att alla har rätt till skydd för bland annat sin korrespondens.¹³⁷

5.4 Beslut om beslag

5.4.1 Rätten

Beslut om beslag meddelas enligt 27 kap. 4 § eller 5 § RB av rätten, åklagare, förundersökningsledare eller polisman. För att rätten ska kunna besluta om beslag måste beslaget vara tillgängligt. Om det krävs någon åtgärd anses således inte föremålet vara tillgängligt. Därigenom beslutar rätten om beslag ytterst sällan eftersom föremålet oftast inte är tillgängligt och beslag oftast beslutas under förundersökningsstadiet.¹³⁸

Rätten kan besluta om beslag innan åtal på yrkande av åklagaren. Efter åtal har väckts får rätten besluta om beslag på eget initiativ eller på yrkande av målsägande.¹³⁹

5.4.2 Åklagare eller förundersökningsledare

En åklagare är behörig att besluta om beslag i alla typer av mål och situationer. Det sker dock sällan att åklagaren beslutar om beslag, i stället fastställer åklagaren ofta beslag då exempelvis en polisman tidigare beslutat om beslag. Om ett föremål eftersöks exempelvis vid husrannsakan eller kroppsbesiktning beslutar oftast polismannen på plats om föremålet ska tas i beslag eller inte. Åklagaren måste sedan så snart som möjligt fastställa beslaget, enligt 27 kap. 4 § tredje stycket RB. Åklagaren kan också besluta om beslag efter föredragning per telefon om frågan om beslag aktualiseras i en åklagarledd förundersökning.¹⁴⁰

¹³⁵ SOU 1995:47, s. 358 och Lindberg, s. 404.

¹³⁶ SOU 1995:47, s. 358.

¹³⁷ SOU 1995:47, s. 376 f.

¹³⁸ 27 kap. 4 - 5 §§ RB och Lindberg, s. 414 f.

¹³⁹ Lindberg, s. 415.

¹⁴⁰ Lindberg, s. 416.

Om förundersökningsledaren i en utredning är någon inom polisväsendet får denne besluta om beslag av föremål som påträffas. Det är också vanligt att tyngdpunkten i beslutsfattandet för en förundersökningsledare inom polisväsendet gäller att fastställa beslag.¹⁴¹

5.4.3 Polisman

En polisman, eller annan tjänsteman som har rätt att besluta om beslag, får besluta om beslag vid flera olika tillfällen, nämligen om en polisman griper någon för verkställighet av ett häktnings- eller anhållningsbeslut eller annars griper någon för brott. En polisman får också besluta om beslag när denne verkställer ett beslut om husrannsakan, kroppsbesiktning, eller kroppsvisitation eller annars påträffar något som kan tas i beslag och det är fara i dröjsmål.¹⁴²

För att en polisman ska kunna besluta om beslag, förutom när det föreligger fara i dröjsmål, ska föremålet påträffas i samband med någon annan form av tvångsmedelsanvändning. Den tvångsåtgärden måste också vara lagligt grundad. Syftet med den här regleringen är att en polisman ska kunna beslagta föremål som påträffas vid en brottsplats eller under en kroppsvisitation.¹⁴³

En polisman har också rätt att beslagta föremål om det föreligger fara i dröjsmål, det vill säga en risk att beslaget går förlorat om beslut ska fattas av åklagare eller förundersökningsledare. Genom dagens kommunikationsmedel finns det inga svårigheter att ringa åklagaren eller förundersökningsledaren. Det föreligger dock fara i dröjsmål om polismannen vid upprepande tillfällen försökt nå behörig beslutsfattare utan resultat.¹⁴⁴

Fara i dröjsmål föreligger också i några andra situationer, exempelvis vid ett gripande. Ett gripande innebär oftast ett fysiskt ingripande. I den situationen kan en polisman bli tvungen att ta ett påträffat föremål, exempelvis narkotika, från personen, på grund av risken att den gripne försöker göra sig av med föremålet om polismannen behöver invänta ett beslut av behörig beslutsfattare.¹⁴⁵

Undantagsvis får en polisman inte ens vid fara i dröjsmål beslagta en försändelse hos ett post- eller telebefordringsföretag som avses i 27 kap. 3 § RB.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Lindberg, s. 416.

¹⁴² Lindberg, s. 417.

¹⁴³ Lindberg, s. 417.

¹⁴⁴ Lindberg, s. 417 f.

¹⁴⁵ Lindberg, s. 418.

¹⁴⁶ 27 kap. 4 § andra stycket RB.

5.5 Verkställighet av beslut

Beslut om beslag ska fattas efter de generella kraven för beslut om tvångsmedel. Beslutet kan alltså vara både muntligt eller skriftligt. Något formellt beslut fattas dock oftast inte, vilket beror på att föremålet måste vara tillgängligt för att behörig beslutsfattare ska kunna ta beslutet om beslag. Därigenom sammanfaller ofta beslut och verkställighet. Dokumentationen på vad som tagits i beslag och undersökningsledarens fastställande av beslaget är därför oftast av störst betydelse. Beslaget behöver dock endast fastställas när det är en polisman som beslutat om beslaget.¹⁴⁷

Om den som något tas i beslag från är närvarande vid händelsen krävs endast att den som verkställer beslaget muntligt ger besked om vad som tas i beslag. Besked ska ges till den som hade föremålet i sin besittning eftersom ett beslag är en besittningsrubbing. JO anser dock att underrättelseskyldigheten sträcker sig längre än så vilket innebär att ägare eller annan som har rätt till egendomen ska underrättas om beslaget.¹⁴⁸

Beslaget innebär att den person som tvingas lämna ifrån sig föremålet förbjuds att överlåta föremålet eller att på annat sätt i strid mot beslaget förfoga över föremålet. Ett föremål som är taget i beslag kan utmätas, men den praktiska verkningen av utmätningen uteblir eftersom beslagsbeslutet går före utmätningsbeslutet.¹⁴⁹

Ett av ändamålen med beslag är att föremålet ska undersökas. Behovet finns framförallt vid bevisbeslag. Att föremålet som är taget i beslag får undersökas framgår indirekt av 27 kap. 12 § RB. Föremålet kan undersökas genom exempelvis analys av misstänkt narkotika eller för att finna ledtrådar till en gärningsman.¹⁵⁰

Regler om granskning av en beslagtagna handling, såsom brev eller annan enskild handling, återfinns i 27 kap. 12 § RB. Ändamålet med bestämmelsen är att skydda innehållet i handlingar som anses särskilt integritetskänsliga. Reglerna föreskriver att endast rätten, förundersökningsledare eller åklagare får undersöka handlingen närmare. En polisman som finner handlingen på plats får endast göra en ytlig undersökning för att avgöra om handlingen ska tas i beslag eller inte. Åklagare eller undersökningsledaren kan delegera undersökningen av handlingen, något som sker ganska ofta vilket innebär att det i praktiken är en polisman som granskar handlingen.¹⁵¹

Med dagens teknik uppkommer frågor kring hur exempelvis en dator eller mobiltelefon får undersökas. När en dator undersöks gäller vanliga regler

---

¹⁴⁷ Lindberg, s. 70 och s. 419.

¹⁴⁸ Lindberg, s. 422 f. Jfr JO 1975/76, s. 152, och s. 155-156.

¹⁴⁹ Lindberg, s. 426.

¹⁵⁰ Lindberg, s. 426.

¹⁵¹ Lindberg, s. 427.

om tvångsmedel med undantag för elektroniska meddelanden som omfattas av 27 kap. 12 § RB. Pågående kommunikation får endast kontrolleras med stöd av bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. I en mobiltelefon får telefonens och SIM-kortets samtalslogg och textmeddelanden med mera undersökas under beslagstillfället. Det borde inte vara tillåtet att låta en beslagtagna mobiltelefon vara påslagen för att eventuellt få tillgång till uppgifter som inkommer efter beslaget.¹⁵²

Enligt 27 kap. 13 § RB ska protokoll föras om något tas i beslag. Protokollet ska upprättas omedelbart, dock med hänsyn till omfattningen av åtgärden. JO har uttalat att om det är ett mycket omfattande beslag kan ett omedelbart upprättande av protokoll innebära ett avsevärt intrång till nackdel för den som berörs av beslaget och därför är det väsentliga att ingreppen redovisas och att beslagtagna föremål dokumenteras så snart det kan ske. I protokollet ska ändamålet med beslaget anges. Vidare ska beslagtagna föremål noggrant beskrivas.¹⁵³

Ett beslag upphör när beslaget hävs, förfaller, ersätts med annat tvångsmedel, eller dom eller beslut med förordnade om beslutet vinner laga kraft eller annars kan verkställas. Upphörandet ska ske omedelbart när det inte längre finns skäl för beslaget. Eftersom straffprocessuella tvångsmedel endast får förekomma inom ramen för förundersökning och process ska beslag alltid upphävas om förundersökning eller åtal läggs ned. Detsamma gäller för beslag vid förenklat förfarande.¹⁵⁴

---

¹⁵² Lindberg, s. 428 f.

¹⁵³ SOU 2011:45, s. 298; Lindberg, s. 433 f. och JO 1975/76, s. 154. Jfr JO 2004/05, s. 72.

¹⁵⁴ 27 kap. 8 § RB; 23 kap. 22 § RB; SOU 2011:45, s. 301 och Lindberg, s. 447.

6 Infiltrationsoperationer

6.1 Allmänt

En arbetsmetod som brottsbekämpande myndigheter har möjlighet att använda sig av är infiltrationsoperationer. Infiltration sker av kriminella grupper och nätverk, och operationerna har främst betydelse i bekämpandet av den organiserade brottsligheten och i det internationella samarbetet vid gränsöverskridande brottslighet. Poliser och andra tjänstemän uppträder under fiktiva identiteter och antagna roller (undercover operations). I dag saknas lagstiftning i Sverige för hur en infiltrationsoperation får gå till.¹⁵⁵

Infiltrationsoperationer innebär att åtgärden genomförs i hemlighet och att ett vilseledande sker. Det är således ett ingrepp i den personliga sfären. Under en infiltrationsoperation kan en polisman bli inbjuden till en bostad eller få tillgång till ett föremål som i polismannens syfte inbjuder till att skaffa sig kunskap om förhållandena inne i bostaden eller av ett föremål. Den här situationen kan då likna situationen vid en husrannsakan eller ett beslag.¹⁵⁶

6.2 Begreppet infiltration

Någon legal definition av begreppet infiltration finns inte. En äldre mer allmän definition finns i Rikspolisstyrelsens rapport, *SPANARK-gruppen*. Där avses med infiltration att polisen i hemlighet tar sig in i en brottsorganisation för att skaffa information och uppdaga brott. En infiltration kan ske direkt eller indirekt. Med direkt infiltration menas när en polisman genom en täckidentitet deltar i den illegala verksamhet eller tar anställning i verksamhet som har omedelbar anknytning till den illegala verksamheten. En indirekt infiltration avser i stället när en enskild person, som infiltratör, efter direktiv och under ledning av polisen, sammansluter sig med kriminella personer för att exempelvis samla information.¹⁵⁷ Indirekt infiltration behandlas inte i uppsatsen.

Utredningen, SOU 2010:103, berör frågan om en definition av begreppet infiltration. Den talar om att en infiltrationsoperation normalt sett avser informationshämtning. Infiltration handlar också om en dold undersökningsmetod som innebär en interaktion med någon person och att det finns ett vilseledande i den kontakten. Vilseledandet bör ske genom någon form av aktivitet och inte genom passivitet. Utredningen talar om ett aktivt vilseledande för att det ska anses ingå under en infiltrationsoperation. Likaså måste vilseledandet ha en viss varaktighet över tid.¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ SOU 2010:103, s. 83 f.

¹⁵⁶ SOU 2010:103, s. 84 och s. 205.

¹⁵⁷ SOU 2010:103, s. 100 och Spanark-gruppen, s. 51.

¹⁵⁸ SOU 2010:103, s. 100 ff.

Från infiltration måste en avgränsning ske mot informatörer. Informatörer har själva insyn i verksamheten som polisen är intresserad av och lämnar information om denna verksamhet till polisen. Avgörande för gränsdragningen mellan infiltratörer och informatörer bör vara i vilken utsträckning agerandet sker på polisens mer aktiva och riktade uppmaning eller om det sker på infiltratörens eller informatörens initiativ.¹⁵⁹

6.3 Polisens användning av infiltration

Inom några brottsområden har polisen behov att använda sig av infiltrationsoperationer, bland annat vid grov narkotikabrottslighet eller andra former av organiserad brottslighet som människohandel, grov rånbrotslighet eller IT-brottslighet såsom barnpornografi eller grooming.¹⁶⁰

Arbetsmetoden har visat sig mycket effektiv bland annat eftersom den information som ges om grov organiserad brottslighet, exempelvis brottsplaner, knappast kan inhämtas genom andra spaningsmetoder.¹⁶¹ Det finns ett stort internationellt samarbete gällande infiltrationsoperationer. Samarbetet startade på 1980-talet på grund av den tilltagande organiserade och gränsöverskridande narkotikahandeln. I dag går samarbetet under namnet International Working Group on Police Undercover Activities (IWG).¹⁶²

En polisman som arbetar under täckmantel får en skyddsidentitet. Syftet med skyddsidentiteten är framförallt att förhindra att operationen avslöjas. Avslöjas operationen kan det leda till att en hel spaningsoperation omintetgörs och det kan också innebära stora risker för de tjänstemän som deltar i operationen samt deras anhöriga. De fiktiva personuppgifterna förs in i körkort, pass eller andra identitetshandlingar och i register av olika slag, exempelvis folkbokföringen. Målet för polismannen är sedan att bli bekant med personer som har intressant information om kriminella nätverk och organiserad brottslighet. Operationerna pågår ofta under en längre tid.¹⁶³ Dock bedrivs oftast inga djupare och långvariga infiltrationsoperationer i Sverige av svensk polis eftersom enklare slag av operationer är mer effektiva och mer förutsägbara till sitt resultat.¹⁶⁴

Polismyndigheten i Östergötland, i samråd med Rikskriminalpolisen, använde arbetsmetoden infiltration under år 2010. Operationen skedde i ett så kallat "cold case" där en person, C.V. var misstänkt för mord men inget avgörande spaningsresultat hade uppnåtts, bland annat hade man inte återfunnit kroppen. En infiltratör från polisen hade som uppgift att locka C.V. att avslöja vart han gömt kroppen. Efter starka påtryckningar bland

---

¹⁵⁹ SOU 2010:103, s. 102. Informatör bör gå under samma innebörd som indirekt infiltration, se SOU 2010:103, s. 102 och Spanark-gruppen, s. 51.

¹⁶⁰ SOU 2010:103, s. 102 f.

¹⁶¹ SOU 2010:103, s. 88 f. och s. 104 f samt Reimer, *Polisens arbetsmetoder och straffprocessuella rättssäkerhetsprinciper*, s. 403.

¹⁶² SOU 2010:103, s. 88 f. och s. 104 f.

¹⁶³ SOU 2010:103, s. 88 f. och Prop. 2005/06:149, s. 19.

¹⁶⁴ SOU 2010:103, s. 105.

annat genom att polisen skapat en påtaglig hotfull situation för C.V – som innebar en bevisprovokation – avslöjade han vart kroppen låg nedgrävd.¹⁶⁵ Fallet prövades av HD eftersom påtryckningarna ansågs vara en otillbörlig bevisprovokation.¹⁶⁶

I dagsläget är inte arbetsmetoden infiltration lagreglerad. En infiltrationsoperation anses ingå under 8 § polislagen som avser allmänna principer för polisingripanden.¹⁶⁷ Enligt bestämmelsen får ett ingripande som begränsar någon av de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF inte grundas på 8 § polislagen. En infiltrationsoperation anses normalt inte förenad med sådant ingrepp och kan därigenom ses med bakgrund av 8 § polislagen. Situationen blir dock annorlunda om åtgärden ses som en husrannsakan. Att en polisman under falsk identitet sänds ut under lång tid, på exempelvis narkotikamarknaden, för att samla in *allmän* information fortlöpande och sedan rapportera till den öppna polisen anses inte acceptabelt som en infiltrationsoperation.¹⁶⁸

Om brottsbekämpande myndigheter på ett mycket omfattande sätt systematiskt skulle kartlägga personers liv skulle skyddet för privatlivet möjligtvis anses kränkt. Vid en infiltrationsoperation sker dock inte någon systematisk kartläggning av en persons liv vilket innebär att skyddet för privatlivet inte anses kränkt. Detsamma gäller integritetsintrånget. Naturligtvis blir integriteten lidande i viss utsträckning men här blir det en fråga om avvägning mellan effektiv brottsbekämpning och den personliga integriteten.¹⁶⁹

Vid användning av dolda spaningsmetoder gäller enligt förarbetena tre grundläggande principer. Den första principen är att polisen aldrig själv får begå en brottslig handling för att efterforska eller avslöja brott, med undantag för nödhandlingarna enligt 24 kap. 4 § BrB. Som andra princip får polisen aldrig provocera eller i övrigt förmå någon att inleda en brottslig gärning, så kallad provokation.¹⁷⁰ I speciella fall får polisen, beroende på omständigheterna, förmå den som redan påbörjat ett brott att avslöja sig eller provocera fram bevisning samt vidta åtgärder för att ett planerat brott ska fullbordas och bevisning ska kunna säkras. Till sist får polisen aldrig av spaningsskäl låta bli att vidta föreskrivna åtgärder mot brott eller en misstänkt person, om inte annat följer av bestämmelserna om

---

¹⁶⁵ NJA 2011 s. 638 p. 4 och 6.

¹⁶⁶ NJA 2011 s. 638 p. 32. HD diskuterade också om bevisprovokationen kunde strida mot artikel 6 i Europakonventionen ("fair trial") och bestämmelserna i 23 kap. RB angående förhör. För vidare läsning, se Allan mot Förenade kungariket och Gävlemålet (Hovrätten för Nedre Norrland, dom 2010-08-27 i mål B 644-10).

¹⁶⁷ SOU 2010:103, s. 112. Enligt Dennis Töllborg (s. 23), docent och verksam som forskarassistent vid Rättsvetenskapliga institutionen vid Handelshögskolan i Göteborg, ska operationerna endast tillåtas om de 1) har ett bestämt mål, 2) avser en bestämd person, 3) bygger på skäligen misstanke mot denna person, 4) vara tidsbegränsad och avse en kort period, och 5) att polisen ska kunna redovisa övertygande skäl till varför samma resultat inte är möjliga att uppnå genom traditionella metoder.

¹⁶⁸ 8 § polislagen; SOU 2010:103, s. 115 och Fitger, s. 23:25.

¹⁶⁹ SOU 2003:74, s. 137.

¹⁷⁰ Prop. 1983/84:111, s. 46 f. och SOU 2010:103, s. 92.

rapporteftergift.¹⁷¹ Gripande, förhör och liknande åtgärder får dock uppskjutas i vissa fall, exempelvis vid narkotikabrott och så kallade kontrollerade leveranser.¹⁷² Det måste vid dessa situationer, så långt som möjligt, säkerhetsställas att ett gripande kan ske i ett senare skede. Jämte dessa principer ska också legalitets-, behovs- och proportionalitetsprinciperna beaktas.¹⁷³

6.4 Infiltrationsoperationer, utredningens förslag

En infiltrationsoperation är normalt inte förenad med sådant ingrepp som avses i 2 kap. 6 § RF. Under en infiltration sker ett vilseledande. Infiltratören uppger osanna uppgifter om sig själv, sin bakgrund och sitt syfte med kontakten. Enligt utredningen, SOU 2010:103, kan det här vilseledandet uppfattas som en kränkning av den personliga integriteten. Utredningen menar dock att den integritetskränkning som uppkommer i sig inte kan anses särskilt stort i jämförelse med exempelvis de olika straffprocessuella tvångsmedel som finns. Det bör dock poängteras att i samband med en infiltrationsoperation kan det vidtas åtgärder som utgör ett sådant ingrepp, till exempel husrannsakan.¹⁷⁴

Utredningen konstaterar att den nuvarande ordningen inte står i strid med europakonventionen eller 2 kap. 6 § RF, men att utvecklingen i Europadomstolens praxis talar för att införa ett lagstöd som är förenat med ett krav på tillstånd när bland annat polisen genom vilseledande uppgifter bereder sig tillträde till vissa särskilt skyddade utrymmen. Med särskilt skyddade utrymmen avses främst bostäder men också annat hus, rum eller ställe som inte är tillgängligt för allmänheten.¹⁷⁵ Då en polisman som arbetar under fiktiv identitet blir inbjuden i en bostad sker ett visst integritetsintrång. Personen som bjuder in den infiltrerade polismannen är medveten om att en besökare bjuds in i bostaden. Personen har möjlighet att välja vad den inbjudne ska se och inte se i bostaden. Vid en husrannsakan förekommer däremot ett annat tvång än under en infiltrationsoperation.¹⁷⁶

Utredningen gör bedömningen att kraven att få använda infiltration bör sättas lägre än vad som gäller för husrannsakan. Det bör inte ställas något särskilt krav på den misstänktes brottslighets svårighetsgrad eller att

---

¹⁷¹ Berggren och Munck, s. 65; Prop. 1983/84:111, s. 46 f. och SOU 2010:103, s. 92.

¹⁷² Kontrollerade leveranser innebär att polis- och tullmyndighet låter en person passera gränskontrollen med narkotika för att huvudmannen och andra medlemmar av en brottslig organisation ska kunna avslöjas. Se Berggren och Munck, s. 65 och SOU 2003:74, s. 120 f.

¹⁷³ Prop. 1983/84:111, s. 46 f.; SOU 2010:103, s. 92; Berggren och Munck, s. 65 och Fitger, s. 23:22a.

¹⁷⁴ SOU 2010:103, s. 115. Utredningens lagförslag – *Kap 4. Tillträde till vissa utrymmen* – återfinns i bilaga 1.

¹⁷⁵ SOU 2010:103, s. 213 ff. Med bostad avses sådana utrymmen som omfattas av hemfridsbrott, se 4 kap. 6 § första stycket BrB och andra utrymmen utanför bostad avses sådana utrymmen som omfattas av olaga intrång, se 4 kap. 6 § andra stycket BrB.

¹⁷⁶ SOU 2010:103, s. 213 ff.

spaningsmetoden ska vara av särskild eller till och med av synnerlig betydelse för utredningen eller undersökningen. Om åtgärden får användas eller inte ska i stället avgöras med bakgrund av behovs- och proportionalitetsprinciperna.¹⁷⁷

Förundersökningsledaren eller åklagaren ska ge tillstånd om tillträde till vissa utrymmen under en förundersökning där en infiltrationsoperation pågår. Vid fara i dröjsmål får polisman utan särskilt tillstånd bereda sig tillträde. Ordningen ställs med bakgrund av ett rättssäkerhetsperspektiv, samtidigt som hänsyn tas till infiltrationsoperationernas speciella natur där behovet att upprätthålla en täckmantel är av yttersta vikt för förundersökningen och därigenom ges en polisman möjlighet att fatta sådant beslut vid fara i dröjsmål.¹⁷⁸

Enligt utredningen krävs det ingen reglering gällande infiltration och beslagssituationer, eftersom det inte finns några frågor eller problem rörande infiltration i anknytning till beslag.¹⁷⁹

---

¹⁷⁷ SOU 2010:103, s. 216.

¹⁷⁸ SOU 2010:103, s. 216 f.

¹⁷⁹ SOU 2010:103, s. 213 f.

7 Gränsdragningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och polisiära arbetsmetoder

7.1 Utgångspunkter

En infiltrationsoperation innehåller många delar, allt från att ta den första kontakten med en brottsorganisation för att bygga upp ett förtroende, till att få information om en stundande brottsplan. Utgångspunkten i följande diskussion när en infiltration eller en infiltrationsoperation omnämns är att avse en situation när en polisman under fiktiv identitet blir inbjuden till en bostad eller får tillgång till ett föremål. En situation som därigenom liknar en husrannsakan eller ett beslag.

Diskussionen kommer också ta utgångspunkt i dagens lagstiftning vilket innebär att infiltration inte är lagstadgad. Utredningens förslag, SOU 2010:103, (benämns i nedanstående avsnitt som endast *utredningen*) om lagstiftning av infiltration kommer till viss del diskuteras – med utgångspunkt i om lagförslaget föranleder någon förändring av uppsatsens diskussion och slutsats.

En infiltrationsoperation anses i dag ingå under polislagens allmänna principer för polisingripanden. Ett ingripande som begränsar de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF får inte grundas på dessa principer i polislagen. I normalfallet anses inte en infiltrationsoperation förenad med ett sådant ingrepp. Emellertid kan situationen bli annorlunda om åtgärden ses som en husrannsakan eller som ett beslag. Infiltration som jämförelse med ett straffprocessuellt tvångsmedel – husrannsakan eller beslag – borde därav strida mot de grundläggande fri- och rättigheterna. Vart gränsdragningen görs kan således få en stor betydelse.

7.2 Kan en infiltrationsoperation likställas med tvångsmedel?

7.2.1 Tvångsmedel som begrepp

Gustaf Petrén delar upp tvång i två olika grupper (se avsnitt 3.1.1). De två grupperna innefattar när *tvång leder till handling* eller *tvång som förhindrar handling*. Det är ganska självklart att användning av straffprocessuella tvångsmedel innefattar ett tvångsmoment. Det är dock inte lika självklart om en infiltrationsoperation kan sägas innefatta ett tvångsmoment. Som nämnts

ovan indelar Petrén den första gruppen av tvång i fyra led. (1) En yttre faktor, exempelvis en polis som arbetar under fiktiv identitet som tar kontakt med brottslingen, (2) påverkar en persons vilje- och känsloliv i viss riktning, (3) vilket därigenom leder till att personen bestämmer sig för ett visst beteende och (4) och sedan handlar i överensstämmelse med sitt beslut. Punkt 2 – 4 kan härledas till då en polisman som arbetar under fiktiv identitet genom sitt handlande inom brottsorganisationen påverkar en person som sedan handlar utifrån denna påverkan. Utifrån Petréns definition av tvång kan således en infiltrationsoperation anses innefatta ett tvång, även om jag personligen anser att det borde ses som ett sorts ”vilsledande tvång” som möjligtvis i stället kan ses som ett indirekt tvång.

Frågan är om infiltration kan jämföras med begreppet tvångsmedel. Polisrättsutredningen valde i sitt slutbetänkande att definiera tvångsmedel som följande: *begreppet tvångsmedel reserveras för sådana direkta ingripanden mot person eller egendom som företas i myndighetsutövning och som utgör någon form av intrång i en persons rättssfär*. Utifrån utredningens definition av begreppet kan en infiltration likställas med tvångsmedel till viss del, bland annat eftersom en infiltration innebär ett intrång i en persons rättssfär. Ytterligare argument som talar för det är att infiltration är ett ingripande som företas i myndighetsutövning. Det sker dock inte ett *direkt* ingripande i den bemärkelsen eftersom personen som ingripandet sker mot inte har vetskap om polisens egentliga identitet. Att polisrättsutredningen inte anser att informationsinsamling kan betraktas som tvångsmedel eftersom det inte medför några synbara eller kännbara verkningar kan jag ställa mig frågande till. Jag anser att tyngdpunkten bör läggas på hur stort integritetsintrånget är, i stället för de kännbara verkningarna. En sak som kan ifrågasättas är vid vilken tidpunkt som polisrättsutredningen avser att dessa verkningar bör ske – när själva tvångsmedlet används eller när personen som utsätts för tvångsmedlet får kännedom om användningen.

Blir en polis med fiktiv identitet inbjuden till en bostad kan den person som bjuder in polisen styra över vad infiltratören ska se och inte se. Under en husrannsakan kan personen som åtgärden riktar sig mot inte välja vad polisen ska se utan polisen kommer troligen undersöka hela bostaden. I den här situationen kan det diskuteras om det verkligen förekommer ett tvång i en infiltrationsoperation. Jag hävdar att det förkommer ett tvång men att exemplet visar skillnaden på det direkta tvång eller ingripande som gör att tvångsmedel och infiltration till viss del ändå skiljer sig åt.

Bylund konstaterar att det i dag förekommer tvångsmedel som inte innebär tvång i den bemärkelse som tvång mot person eller egendom gör, exempelvis hemlig teleavlyssning¹⁸⁰, och att avsaknaden av tvång inte innebär att åtgärden inte anses som ett tvångsmedel. Det är tillräckligt att det är fråga om en integritetskränkning mot den avlyssnades vilja. Jag anser att

---

¹⁸⁰ Som nämnts ovan genomgick reglerna om hemliga tvångsmedel den 1 juli 2012 en omfattande förändring. I samband med det här ändrades terminologin för vissa tvångsmedel. Hemlig avlyssning benämns numera som hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Jfr Lindberg, s. 483.

det här kan jämföras med en infiltrationsoperation. Likaså kan samtycke till en husrannsakan eller beslag inte påverka tvångsmomentet eftersom samtycket endast sker till en fiktiv identitet.

Enligt min mening kan således en infiltrationsoperation innefatta ett tvångsmoment och bör enligt Bylunds kännetecken nästintill jämföras med ett tvångsmedel. Detta betyder dock inte att en infiltrationsoperation ska ses som ett straffprocessuellt tvångsmedel. Även andra aspekter och synvinklar påverkar denna bedömning.

7.2.2 Förundersökning

Vid användning av straffprocessuella tvångsmedel måste som huvudregel en förundersökning vara inledd, så är dock inte fallet vid en infiltration. En infiltration kan företas utan att det föreligger ett konkret brott eller en skäligen misstänkt och ses då som en spaningsmetod. Det här innebär att en infiltration i det fallet är ett förstadium till en förundersökning. Grundförutsättningarna för tvångsmedel och infiltration skiljer sig således åt. Det kan därigenom bli svårt att jämföra infiltration med husrannsakan och beslag. Frågan kan ställas om situationen blir annorlunda för det fall en förundersökning de facto är inledd och infiltrationen sker under förundersökningen. Bör då åtgärden – om den liknar en husrannsakan eller beslag – ses som ett tvångsmedel? En ordning som innebär att nästkommande förutsättningar ändras stort på grund av om en förundersökning är inledd eller inte, leder till en rättsosäkerhet eftersom rättsreglerna kan kringgås.

7.3 Skiljer sig integritetsintrånget vid användning av tvångsmedel respektive vid infiltration

Integritetsbegreppet är svårdefinierbart och svensk rätt innehåller ingen entydig definition. Jag har i uppsatsen försökt belysa olika synvinklar på begreppet, särskilt begreppet personlig integritet (se avsnitt 2.2). Att det inte finns någon entydig definition försvårar en diskussion om integritetsintrånget kan anses skilja sig åt vid straffprocessuella tvångsmedel och polisiära arbetsmetoder. Enligt Helmius omfattar de olika åtgärder som diskuteras i uppsatsen – husrannsakan, beslag samt infiltration – olika sorts integritetsintrång i skikten i vår sfär som omsluter vår kropp. Husrannsakan och beslag omfattar det yttre skiktet, integritet i rent fysiskt mening, medan infiltration omfattar det inre skiktet. Det inre skiktet omfattar i sin tur kärnområdet i individen och är sammanflätade med dennes personlighet. Ett intrång i något av skikten är en kränkning enligt min mening eftersom det är ett intrång i vår sfär. En kränkning som innefattar det inre skiktet är ett mer djupgående intrång eftersom det omfattar den enskildes person. Storleken av kränkningen kan dock variera beroende på situationen.

De grundläggande fri- och rättigheterna återfinns i 2 kap. RF och europakonventionen. Ett ingripande som begränsar någon av de fri- och rättigheterna måste regleras i lag för att vara förenligt med lagstiftningen. I dagsläget anses en infiltrationsoperation inte innefatta ett sådant ingrepp. Det kan emellertid konstateras att straffprocessuella tvångsmedel anses bestå av ett sådant stort integritetsintrång att integritetsskyddet blir aktuellt. Det torde dock vara oklart om en infiltrationsoperation kan innefattas av det utökade integritetsskyddet som kom till den 1 januari 2011. Troligen har frågan inget enkelt svar eftersom en infiltration kan genomföras på många olika sätt och framförallt kan det innebära olika stort intrång i den personliga integriteten. Förarbetena ger ingen direkt vägledning mer än att en bedömning bör göras i varje enskilt fall utifrån de aktuella omständigheterna. Förarbetena uttalar dock att ju känsligare uppgifterna är, desto mer ingripande måste det allmännas hantering av uppgifterna normalt anses vara, vilket innebär att hantering av ett fåtal uppgifter kan vara av betydande intrång. Vidare konstateras att uppgifter som avser att utreda brott anses vara av den känsligare karaktären. Det här talar enligt min mening för att *uppgifter* som samlas in under en infiltration för att kartlägga den brottsliga verksamheten bör innefatta ett betydande intrång. Förmodligen finns det dock inget entydigt svar gällande en infiltration. Vidare kan en infiltration enligt mitt tycke *omfatta* kartläggning och övervakning, eftersom en infiltration i synnerhet handlar om informationsinsamling. Infiltration bör således under vissa förutsättningar ingå i det utökade integritetsskyddet. Situationen när en infiltration liknar en husrannsakan eller ett beslag innefattar dock ingen kartläggning eller övervakning, i alla fall om situationen kan avskärmats från den huvudsakliga infiltrationsoperationen, och bör därför gå under det ”vanliga” integritetsskyddet.

Emellertid anser utredningen att en infiltration inte står i strid med varken regeringsformen, europakonventionen eller dagens praxis i Europadomstolen. Utvecklingen i Europadomstolen talar dock för att införa ett lagstöd. Om Europadomstolens praxis talar för ett lagstöd torde det enligt min mening inte ligga långt ifrån att uteblivet lagstöd strider mot konventionen. Utredningen anser vidare att integritetsintrånget är mindre vid en infiltration jämfört med vid en husrannsakan. Eftersom en infiltrationsoperation kan företas på många olika sätt anser jag att det är svårt att göra en generell bedömning.

7.4 Vart kan gränsdragningen ske?

7.4.1 Infiltration – husrannsakan

När en polisman, som arbetar under fiktiv identitet, blir inbjuden till en bostad på initiativ av den inbjudande parten är personen medveten om att en person kommer befinna sig i lägenheten. Personen kan således kontrollera vad polismannen ser eller inte ser, vilket skiljer sig åt från en husrannsakan. I teorin kan emellertid samma syfte som föranleder en reell husrannsakan uppfyllas – eftersöka föremål som är underkastade beslag, söka efter

egendom som kan tas i förvar eller utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen av ett brott.

En husrannsakan får bland annat inte företas i brottsförebyggande ändamål eller i syfte att upptäcka brott, utan en grundförutsättning är att det finns anledning att anta att ett brott, där fängelse kan följa, har begåtts. Antagandet ska vara underbyggt av konkreta omständigheter. Det föreligger ingen sådan begräsning för infiltration vilket innebär att det grundläggande syftet bakom åtgärderna skiljer sig åt. En infiltration kan pågå när det föreligger en konkret misstanke om brott och infiltrationen har då till syfte att hämta in information för det konkreta brottet. Enligt min mening krävs den här grundläggande förutsättningen för att en infiltration ska kunna ses som en husrannsakan eftersom bakgrunden och ändamålet till regleringen om husrannsakan annars skulle gå förlorad. Det här kan härledas till ändamålsprincipen, vilket är en grundläggande princip inom användandet av tvångsmedel. Uppfylls inte de ändamål som förutsätts vid en husrannsakan kan inte en infiltration ses som en sådan eftersom en husrannsakan aldrig skulle ses som *just* en husrannsakan utan att ändamålsprincipen är uppfylld.

I lagstiftningen regleras vart en husrannsakan kan ske, bland annat i hus, rum och gemensamma lokaler. En infiltration kan ske utan någon begräsning avseende lokal. Som refererat i ovanstående text (se avsnitt 4.2) har JO ansett att iakttagelser under ett förhör i den misstänktes bostad ska begränsas till allmänna iakttagelser och att förhöret inte får användas för att kringgå regleringen om husrannsakan. Den här situationen kan jämföras med en infiltration när en polisman blir inbjuden till en bostad. Den inbjudna polismannen kan göra allmänna iakttagelser men får inte företa fler åtgärder för då kommer situationen övergå till en husrannsakan. För att så ska vara fallet krävs att de grundläggande förutsättningarna är uppfyllda, bland annat att en konkret misstanke om brott föreligger. En sak som talar emot JO:s uttalande är att en infiltration anses innefatta ett lägre integritetsintrång än husrannsakan – det talar för att polismannens handlingsutrymme kan ökas jämfört med vad JO uttalat i en husrannsakan, utan att åtgärden ses som en husrannsakan.

Det bör också diskuteras om en inbjudan av den infiltrerade personen till en infiltratör kan ses som ett samtycke till husrannsakan. Eftersom samtycke inte är ett giltigt skäl för att företa en husrannsakan kan en inbjudan inte föranleda att åtgärden får genomföras. I rent spekulativt syfte kan troligen en inbjudan i vilket fall inte ses som ett samtycke eftersom inbjudan sker till en fiktiv person och inte den egentliga identiteten.

I praktiken borde en personell husrannsakan inte bli aktuell under en infiltration eftersom ändamålet med en personell husrannsakan är att eftersöka en person som ett annat tvångsmedel ska verkställas mot, exempelvis häktning. En polisman som arbetar undercover kan inte genomföra en personell husrannsakan utan att avslöja sin egentliga identitet. Polismannen kan se att den eftersökta personen finns i bostaden, men kan inte verkställa det första tvångsmedlet. Det här borde föranleda att det inte går att besluta om det första tvångsmedlet eftersom det inte går att

genomföra. Gällande reell husrannsakan föreligger en annan situation eftersom en reell husrannsakan bland annat har som syfte att utröna omständigheter som kan hjälpa en förundersökning. Det här kan en polisman under fiktiv identitet göra utan att behöva avslöja sin egentliga identitet.

Enligt min mening kan en infiltration likställas med en husrannsakan om alla förutsättningar för husrannsakan är uppfyllda. Så länge det grundläggande ändamålet – utröna omständigheter, eftersöka föremål med mera – samt misstanken om brott föreligger, anser jag att infiltration i princip tangerar gränsen för husrannsakan. Frågan om det krävs en skäligen misstänkt eller synnerlig anledning kvarstår. Kanske kan kravet sänkas rörande dessa förutsättningar för att en infiltration ska anses tangera gränsen till en husrannsakan.

Om utredningens förslag antas innebär det att ovanstående bedömning förändras eftersom det i så fall sker en lagstiftning på området. Lagstiftningen ska tillämpas när en infiltration liknar en husrannsakan. Kraven har ställts lägre än de krav som föreligger vid en husrannsakan. Det innebär enligt min mening troligen att kraven vid en eventuell lagstiftning kommer vara lägre ställda än vad de är i nuläget.

7.4.2 Infiltration – beslag

Ett beslag innebär att en brottsutredande myndighet tillfälligt tar hand om egendom och att det därigenom sker en inskränkning i rätten till denna. När en polisman som arbetar under fiktiv identitet får tillgång till ett föremål uppkommer frågan om tillgången till föremålet föranleder att en beslagssituation uppkommer.

Under en infiltrationsoperation blir främst ett bevisbeslag aktuellt – alltså föremål som kan ha betydelse för utredningen om brott. Om en polisman under en infiltrationsoperation får tillgång till ett föremål kan detta föremål i vissa fall främja utredningen av ett brott. Ett beslag och en infiltration kan således främja samma ändamål och syfte. Vid ett beslag ska föremålet vara av lös egendom och tillgängligt, förutsättningar som bör vara uppfyllda även under en infiltration.

Vidare krävs för ett beslag dels att ett brott har begåtts, dels att det skäligen kan antas att det finns ett samband mellan brottet och någon av beslagsgrunderna. En infiltration har inga sådana begränsningar, men det hindrar inte det faktum att en infiltration kan ske när ett brott har begåtts. Förutsättningen om brott respektive samband kan troligtvis vara uppfyllt i vissa infiltrationssituationer men långt ifrån alla.

Samtycke vid ett beslag regleras inte i lag. Utgångspunkten är ändå densamma som vid en husrannsakan – samtycke är inget giltigt skäl – vilket gör att diskussionen om samtyckets inverkan torde bli densamma som i ovanstående avsnitt angående husrannsakan (se avsnitt 7.4.1).

Enligt min mening kan det konstateras att om alla förutsättningar för beslag är uppfyllda vid en infiltration kan dessa båda åtgärder likställas. Om ett föremål däremot inte är tillgängligt under en infiltration ska åtgärden inte ses som ett beslag. I den här situationen, då det bakomliggande ändamålet är bevisbeslag, uppkommer då i stället frågan om situationen bör betraktas som en bevisprovokation. När en infiltrationsoperation däremot handskas med ett föremål som är lös egendom, tillgängligt och uppfyller något av beslagsgrunderna – bevisbeslag, återställandebeslag, förverkandebeslag – anser jag att gränsen mot beslag nästan är passerad. Förutsättningen för att ett brott begåtts kan möjligtvis sättas lägre. I dagsläget ska det skäligen kunna antas att ett samband föreligger, kanske kan det sambandet uteslutas.

I fall som ovan då gränsen mellan infiltration och beslag i princip suddas ut, kan frågan ställas om inte regleringen om beslag då måste följas även för infiltratören, exempelvis vad gäller verkställighet, beslutskedjan samt beslagsförbuden i 27 kap. 2 och 3 §§ RB. När det föreligger en oklar och otydlig gräns mellan infiltration och beslag uppkommer en rättsosäkerhet. För en polisman som arbetar undercover kan det bli problematiskt att avgöra när dennes uppdrag går över till att likna ett beslag och annan lagstiftning måste följas. Den här diskussionen går dock utanför syftet med min uppsats och kommer därav inte tas upp även om den är väldigt intressant.

Utredningen anger i sitt förslag att ingen reglering gällande infiltration och beslagsituationer krävs, vilket gör att ovanstående bedömning inte påverkas om utredningens förslag godkänns.

7.4.3 Beslutskedjan och verkställighet

Husrannsakan och beslag kan beslutas av rätten, åklagare, förundersökningsledare eller polisman. Beslutskedjan är i stort sett densamma för båda åtgärderna. Eftersom det är en polisman som tar beslut under en infiltration är det i följande diskussion och jämförelse intressant att utgå från de situationer när en polisman får besluta om en husrannsakan eller ett beslag.

En polisman får, som tidigare nämnts, fatta beslut om husrannsakan och beslag när det föreligger fara i dröjsmål.¹⁸¹ Fara i dröjsmål föreligger om det finns risk att åtgärden går förlorad eller att behörig beslutsfattare inte går att nå. Under en infiltration kan man se det som att det i princip alltid innebär en sorts fara i dröjsmål – om en polisman tvekar och exempelvis inte godtar en inbjudan finns det nämligen en risk att polismannens egentliga identitet blir avslöjad. Det kan också vara praktiskt omöjligt att nå behörig beslutsfattare utan att röja sin egentliga identitet.

Bestämmelser angående vem som är behörig beslutsfattare inom en infiltration finns inte att tillgå. Det finns inte heller någon bestämmelse i vilken mån dokumentation med mera ska ske. I det enskilda fallet ska polis eller eventuellt åklagare göra en bedömning om åtgärden, det vill säga

---

¹⁸¹ En polisman får fatta beslut om beslag även i samband med annat tvångsmedel, men inte heller den situationen blir aktuell vid en infiltration.

infiltrationen, är förenlig med 8 § polislagen samt artikel 8 i Europakonventionen.

Beslutskedjan vid en infiltration kan enligt min mening ses som otillräcklig eftersom en polisman kan få samma behörighet – beroende på vart gränsdragningen görs – att fatta beslut som annars normalt skulle tas av åklagare eller förundersökningsledare. I och med den här ordningen hotas förutsägbarheten. Förutsägbarhet är en grundsten för att rättssäkerhet ska föreligga. Samtidigt måste det alltid göras en avvägning mellan effektivitets- och rättssäkerhetsintressen som kan anses rimliga i en rättsstat. Infiltration är kanske en av få möjligheter att lösa och bekämpa till exempel den grova organiserade brottsligheten och en naturlig följd av infiltration är att infiltratören inte får möjlighet att kontakta behörig beslutsfattare eller upprätta dokumentation, i och med att det då är stor risk att avslöja sin egentliga identitet. Dokumentation bör dock ske så snart det går.

7.5 Påverkas rättssäkerheten beroende på vart gränsdragningen görs?

Gränsdragningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och polisära arbetsmetoder är inte klar och tydlig. Vidare finns ingen entydig definition av rättssäkerhet, men traditionellt benämns rättssäkerhet som *förutsägbarhet i rättsliga angelägenheter* (se avsnitt 2.1). Slutsatsen som enkelt kan dras, utifrån ovanstående utgångspunkter, är att med en otydlig gränsdragning påverkas rättssäkerheten starkt i negativ riktning. Frågan kvarstår dock om rättssäkerheten påverkas beroende på vart gränsdragningen görs.

Med dagens avsaknad av lagstiftning rörande infiltration är rättsosäkerheten hög, medborgarna har ingen rimlig förutsägbar uppfattning om när en infiltration kan användas. Naturligt är att om gränsdragningen mot tvångsmedel görs tidigt ökar rättssäkerheten eftersom följderna skulle bli att lagstiftningen avseende tvångsmedel blir aktuell och skulle behöva följas. Den här ordningen skulle troligen dock skada det brottsförebyggande arbetet. Om emellertid gränsdragningen mot tvångsmedel görs senare eller om en infiltration inte alls kan ses som en husrannsakan eller ett beslag ökar rättsosäkerheten drastiskt eftersom infiltrationsoperationen då kan användas helt fritt utan någon lagreglering. Enligt Jareborg utgör rättsosäkerhet ett hot mot enskildas intressen såsom liv, hälsa, frihet och egendom. Om det föreligger en rättsosäkerhet inom gränsdragningen skulle ett stort intrång hos den enskilde kunna företas. Särskilt med tanke på att det inte finns något oberoende beslutsorgan, såsom JO, som kan pröva ingripandena. Intrånget skulle vidare ske utan något stöd i lag och därigenom skulle det inte föreligga någon förutsägbarhet. Det kan också talas om en rättsbrist vilket föranleder en risk för godtycklighet vid beslutsfattande. En godtycklighet skulle dock föreligga oavsett vart gränsdragningen görs eftersom en gränsdragning aldrig lagstiftas. Det skulle, som nämnts ovan, vara upp till infiltratören att avgöra om situationen tangerar regelverket, avseende husrannsakan och beslag, eller inte.

I dagsläget föreligger en osäkerhet om en infiltration tangerar en husrannsakan eller ett beslag, och även om det förelegat en klar gräns är inte regelverket för straffprocessuella tvångsmedel anpassat till polisens spaningsmetoder. En reglering i linje med utredningens förslag skulle därför innebära ett stort steg för rättssäkerheten dels genom att tillstånd skulle krävas för särskilt känsliga åtgärder vid en infiltration, dels genom att beslutskedjan regleras. Allt detta skulle leda till en förutsägbarhet för den enskilde och besluten skulle ses som etiskt godtagbara och förhoppningsvis skulle godtycke undvikas.

7.6 Vad skulle effekten bli om en infiltrationsoperation kan ses som en husrannsakan eller ett beslag?

Om en infiltration skulle ses som en husrannsakan eller ett beslag skulle det i dagsläget påverka rättsläget mycket eftersom det inte finns någon lagstiftning om infiltration. I teorin skulle polisen behöva följa gällande lagstiftning för husrannsakan och beslag och om så inte sker skulle legalitetsprincipen förbises och åtgärden skulle strida mot lagen. Att följa bestämmelserna för tvångsmedel under en infiltration skulle bland annat innebära flera olika ändamål och begränsningar att ta hänsyn till. Ordningen skulle med största sannolikhet påverka den brottsförebyggande verksamheten. Troligen skulle det bli svårt att genomföra en infiltrationsoperation när den passerar gränsen för en husrannsakan och ett beslag eftersom risken att operationen avslöjas ökar.

Om det emellertid stadgas en lagstiftning, liknande utredningens förslag, skulle förhoppningsvis inte den brottsförebyggande verksamheten påverkas i någon större utsträckning. Självfallet skulle andra förutsättningar ställas upp, men en infiltration skulle kunna genomföras trots att åtgärden kan ses som en husrannsakan eller ett beslag. Jag vill dock poängtera att det självklart finns andra svårigheter i de förslag som utredningen lagt fram, och att uppsatsens ändamål inte har varit att utvärdera utredningens förslag.

8 Avslutande reflektioner

I ett större, mer övergripande perspektiv, kan inte en infiltration ses som ett straffprocessuellt tvångsmedel. Frågan i denna uppsats utgår dock inte från det övergripande perspektivet utan uppsatsen har koncentrerat sig på den situation inom en infiltrationsoperation som kan likna något av tvångsmedlen husrannsakan eller beslag.

I min analys har jag försökt belysa problematiken kring gränsdragningen mellan de straffprocessuella tvångsmedlen husrannsakan och beslag och den polisära arbetsmetoden infiltration. För att göra detta har jag diskuterat om åtgärderna kan likställas i vissa hänseenden och om det går att dra några paralleller mellan dem. Jag har också problematiserat följderna om åtgärderna skulle likställas i vissa situationer. Jag har slutligen försökt diskutera om det finns någon gränsdragning mellan åtgärderna och vart den här gränsen i så fall skulle gå.

Eftersom arbetsmetoden infiltration inte är lagstadgad har det under arbetets gång varit svårt att få en bild av hur en infiltrationsoperation går till praktiskt i dagens polisverksamhet. Avsaknaden av lagstöd har också försvårat jämförelsen och således gränsdragningen eftersom det finns många konkreta bestämmelser angående husrannsakan och beslag medan så inte är fallet för en infiltration. På grund av detta har resultatet blivit att en infiltration jämförs med husrannsakan och beslag och inte tvärtom.

Jag har i min uppsats diskuterat kring gränsdragningen och kan enkelt konstatera att det är svårt att dra en tydlig gräns eftersom det är så många aspekter som spelar in – sakliga förutsättningar, integritet, rättssäkerhet med mera. Jag anser – utifrån de aspekter som tagits upp i uppsatsen – att en infiltration innebär ett integritetsintrång som i princip är lika stort som vid en husrannsakan eftersom det sker ett intrång i en persons inre skikt, som är ett mer djupgående intrång. Möjligtvis jämnas detta ut på grund av att en husrannsakan, i de flesta fall, innefattar en genomgång av hela ens hem och privatliv. En husrannsakan innefattar således, enligt min mening, ett *lättare intrång* men som är större i sin omfattning, medan en infiltration utgör ett *större intrång* men mindre i sin omfattning. Integritetsintrånget kan också skilja sig åt beroende på vilken lokal som åtgärden sker i. Det är således ett större integritetsintrång att genomsöka alternativt bli inbjuden till en bostad än en gemensam lokal eller någon annan lokal som exempelvis ett garage.

Enligt min mening ska en infiltration anses som en husrannsakan eller ett beslag så länge åtgärden uppfyller de ändamål som ställs upp i lag och om det finns en misstanke om att ett brott har begåtts. Vidare ska de grundläggande förutsättningarna vara uppfyllda, det vill säga för ett beslag ska föremålet vara av lös egendom och tillgängligt samt för en husrannsakan ska åtgärden ske i en bostad eller annat slutet förvaringsställe. Jag anser att det inte i alla situationer måste finnas en skäligen misstänkt eller synnerlig anledning för att infiltrationen ska övergå till en husrannsakan eller ett

beslag. Emellertid anser jag att en klar och tydlig gränsdragning utifrån dessa förutsättningar inte går att fastställa eftersom integritetsintrångets storlek och betydelse borde få betydelse. Å ena sidan påverkar integritetsintrånget och rättssäkerhetsaspekten vart en gränsdragning kan ske och å andra sidan påverkas gränsdragningen av integritetsskyddet och rättssäkerhet.

Det kan avslutningsvis konstateras att en gränsdragning aldrig är enkel att göra. Kanske kan en lagstiftning inom området infiltration göra rättsläget klarare. Om inte kommer en lagstiftning i alla fall att öka rättssäkerheten och stärka integritetsskyddet.

Bilaga 1

Förslag till lag (0000:00) om särskilda inhämtningsåtgärder i de brottsbekämpande myndigheternas verksamhet

4 kap. Tillträde till utrymmen i vissa fall

Infiltrationsverksamhet

Vad befogenheten avser

1 § I infiltrationsverksamhet får polisen, efter särskilt tillstånd, genom vilseledande åtgärder bereda sig tillträde till bostad, annat hus, rum eller ställe som inte är tillgängligt för allmänheten.

2 § Bestämmelser om användningen av teknisk utrustning för ljud eller bildupptagning finns i 2 kap.

Förundersökning

3 § I förundersökning prövas frågor om tillstånd till tillträde enligt 1 § av undersökningsledaren eller åklagaren. Vid fara i dröjsmål får polisman, utan särskilt tillstånd, bereda sig sådant tillträde.

Underrättelseverksamhet

4 § I en undersökning för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet prövas frågor om tillstånd till tillträde enligt 1 § av polismyndigheten. Vid fara i dröjsmål får polisman, utan särskilt tillstånd, bereda sig sådant tillträde.

Gemensamma bestämmelser

5 § Tiden för tillstånd får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga tre månader från dagen för beslutet. Ett tillstånd ska förenas med de villkor som behövs för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte i onödan kränks.

6 § Om det inte längre finns skäl för åtgärden ska beslutet omedelbart hävas.

Installation av lokaliseringsutrustning

Vad befogenheten avser

7 § För att installera, underhålla eller avlägsna teknisk utrustning för lokalisering får polisen i hemlighet

1. bereda sig tillträde till en plats som annars skyddas mot intrång,
2. tillfälligt flytta det föremål på eller i vilket utrustningen ska placeras eller

finns placerad, samt

3. vidta de andra åtgärder som behövs för att utrustningen ska fungera effektivt.

Förundersökning

8 § I förundersökning prövas frågor om tillstånd till åtgärder som avses i 7 § av undersökningsledaren eller åklagaren. En polisman får besluta om åtgärden, om det är fara i dröjsmål. Om åtgärd enligt 7 § avser lokalisering av person av särskilt ingripande slag enligt 2 kap. 5 §, ska vad som sägs i 2 kap. 8 § gälla även för prövning av åtgärden enligt 7 §.

Underrättelseverksamhet

9 § I en undersökning för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet prövas frågor om tillstånd till åtgärder som avses i 7 § av chefen för polismyndigheten. Myndighetschefen får delegera beslutanderätten. En polisman får besluta om åtgärden, om det är fara i dröjsmål. Om åtgärd enligt 7 § avser lokalisering av person av särskilt ingripande slag enligt 2 kap. 5 §, ska vad som sägs i 2 kap. 11 § gälla även för prövning av åtgärden enligt 7 §.

Gemensamma bestämmelser

10 § Tiden för tillstånd får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga tre månader från dagen för beslutet. Ett tillstånd ska förenas med de villkor som behövs för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte i onödan kränks.

11 § Om det inte längre finns skäl för åtgärden ska beslutet omedelbart hävas. Har beslutet fattats av rätten får det hävas även av åklagaren. Har beslutet fattats av Nämnden får det hävas även av polismyndigheten.

12 § Teknisk utrustning för lokalisering ska återtas eller göras obrukbar så snart som möjligt efter det att tiden för tillståndet har gått ut eller tillståndet hävts.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1973/90 *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till en ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m.*

Proposition 1983/84:111 *Med förslag till polislag m.m.*

Proposition 1984/85:32 *Om riktlinjer för det framtida arbetet mot ekonomisk brottslighet m.m.*

Proposition 1986/87:115 *Om ändring i polislagen*

Proposition 1988/89:124 *Om vissa tvångsmedelsfrågor*

Proposition 1997/98:181 *Ökade möjligheter att ingripa mot vissa mc-klubbar, m.m.*

Proposition 2004/05:135 *Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m.*

Proposition 2005/06:149 *Kvalificerad skyddsidentitet*

Proposition 2009/10:80 *En reformerad grundlag*

SOU 1938:44 *Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, Del II, Motiv m.m.*

SOU 1984:54 *Tvångsmedel Anonymitet Integritet*

SOU 1995:47 *Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen*

SOU 2002:18 *Personlig integritet i arbetslivet*

SOU 2003:74 *Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen*

SOU 2007:22 Del 1 *Skyddet för den personliga integriteten, Kartläggning och analys*

SOU 2010:103 *Särskilda spaningsmetoder*

SOU 2011:45 *Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m.*

Myndighetspublikationer

JO 1956 s. 80-96

JO 1970 s. 69-70

JO 1974 s. 79-89

JO 1975/76 s. 147-158

JO 1977/78 s. 120-138

JO 1985/86 s. 123-126

JO 1985/86 s. 149-151

JO 1988/89 s. 68-71

JO 1989/90 s. 53-60

JO 1990/91 s. 80-82

JO 1991/92 s. 44-48

JO 1991/92 s. 108-114

JO 1993/94 s. 43-52

JO 1993/94 s. 92-101

JO 2001/02 s. 130-132

JO 2004/05 s. 70-73

Litteratur och artiklar

Berggren, Nils-Olof & Munck, Johan, *Polislagen En kommentar*, nionde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 2011

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 2012

Ekelöf, Per Olof; Bylund, Torleif & Edelstam, Henrik, *Rättegång III*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 2010

Fitger, Peter m.fl., *Särtryck ur Rättegångsbalken, Kap 19-28, 36*, Stockholm 2013

Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, JT 2000/01 s. 269-280.

Helmius, Ingrid, *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, Iustus Förlag, Uppsala 2000

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus Förlag, Uppsala 1992

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjätte upplagan, Institutet för bank- och affärsjuridik, Uppsala 2010

Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, tredje upplagan, Karnov Group Sweden AB, Stockholm 2012

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Norstedts Förlag, Stockholm 1995

Petrén, Gustaf, *Om offentligrättslig användning av våld mot person*, Institutet för offentlig och internationell rätt, Stockholm 1949

Reimer, Stefan, *Polisens arbetsmetoder och straffprocessuella rättssäkerhetsprinciper*, Festskrift tillägnad Per Ole Träskman s. 401-410 [red. Ulrika Andersson, Christoffer Wong och Helén Örnemark Hansen], Norstedts Juridik, Stockholm 2011

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, Ämne, material, metod och argumentation*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 2007

Strömholm, Stig, *Integritetsskyddet, Ett försök till internationell lägesbestämning*, SvJT 1971 s. 695-736.

Träskman, Per-Ole, *Narkotikastraffrätten*, Norstedts Juridik, Stockholm 2012

Töllborg, Dennis, *Undercover, Den svenska säkerhetspolisen och dess arbetsmetoder*, Norstedts Juridikförlag, Stockholm 1991

Wennberg, Suzanne, *Introduktion till straffrätten*, nionde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 2011

Westerlund, Gösta, *Straffprocessuella tvångsmedel*, fjärde upplagan, Bruuns Bokförlag, Stockholm 2011

Zila, Josef, *Om rättssäkerhet*, SvJT 1990 s. 284-305.

Övrigt tryckt material

Rikspolisstyrelsen, *SPANARK-gruppen, Narkotikaspaning och underrättelseförfarande*, C-420-6886/79, Rapport 1980-06-12

Åklagarmyndigheten, *Beslag – En handbok*, Utvecklingscentrum i Malmö, 2010

Internetkällor

Nationalencyklopedin

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/integritet/212289>, hämtad 2013-04-24, kl. 11.22.

Åklagarmyndigheten

<http://aklagare2.episerverhotell.net/settings/Ordlista/?word=Rättssäkerhet&pageType=Ord>, hämtad 2013-04-29, kl. 15.29.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2011 s. 638

Hovrätten

Hovrätten för Nedre Norrland, dom 2010-08-27 i mål B 644-10

Europadomstolen

Allan mot Förenade kungariket dom den 5 november 2002, mål nr 48539/99

James m.fl. mot Förenade kungariket, dom den 21 februari 1986, nr 8793/79

Sporrong och Lönnroth mot Sverige, dom den 23 september 1982, nr 7151/75